

Karl XIV Johan

– En samhällsbyggare

FÖRORD

Fredagen den 25 januari 2013 avhölls ett seminarium med titeln "Karl XIV Johan – En samhällsbyggare". Påföljande dag hade 250 år förflutit sedan Jean Bernadotte föddes i Pau.

Den franske ambassadören Hans Excellens Jean-Pierre Lacroix tog i oktober förra året upp tanken på att uppmärksamma 250-årsdagen med föreningens vice ordförande. Denne tog därefter kontakt med H.M. Konungen med förslaget att uppmärksamma dagen med ett historiskt seminarium om Karl XIV Johan och hans gärningar som svensk regent. H.M. Konungen tillstyrkte förslaget och föreslog dessutom generöst att seminariet skulle avhållas i Bernadottebiblioteket.

Föreningen Bernadotte-Musei Vänner arrangerade seminariet under ledning av föreningens v. ordförande och sekreterare. Dessa hade stor hjälp av de Kungliga Hovstaterna, Franska Ambassaden i Stockholm samt övriga ledamöter i styrelsen för föreningen. Som inbjudare stod förutom Bernadotte-Musei Vänner, Franska Ambassaden i Stockholm, Svenska Akademien, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien.

H.M. Konungen invigde seminariet med ett anförande om Karl XIV Johan i närvaro av H.M. Drottningen, Kronprinsessparet, Prinsessan Christina med make, Riksdagens talman Per Westerberg och kulturministern Lena Adelsohn Liljeroth. Totalt deltog 150 åhörare, maximalt antal för denna lokal.

Programmet innehöll sex föreläsningar. Därefter följde en diskussion ledd av professor Dick Harrison. Seminariet avslutades av den franske ambassadören. Vid den efterföljande lunchen med 120 deltagare kåserade föreningens ordförande varefter sekreteraren berättade om planerna inför en upprustning av Bernadottemuseet i Pau.

Vi har funnit anförandena så intressanta, att de nu tryckts i denna skrift. De ger delvis en annan bild än den sedvanliga av dynastigrundaren Karl XIV Johan och hans mångåriga insatser som kronprins och regent 1810-1818 och konung 1818-1844. Föreläsningarna bör kunna vara av intresse för kommande forskning om Karl XIV Johans insatser för byggandet av det moderna Sverige.

Stockholm i april 2013.

För styrelsen i Bernadotte-Musei Vänner

Lars O. Lagerqvist
Ordförande

Olof Sjöström
Vice ordförande

HÄLSNINGSANFÖRANDE

Lars O. Lagerqvist

Ers Majestäter
Ers Kungliga Högheter
Prinsessan Christina
Herr Talman
Ers Excellenser
Fru Statsråd
Mina damer och herrar

På vägnar av inbjudarna ber jag få framföra ett varmt tack till Ers Majestät som upplåtit lokalen för detta seminarium med anledning av att 250 år förflutit sedan dynastigrundaren Jean Bernadotte – sedermera kung Karl XIV Johan – föddes i Pau. Vi uttrycker också ett stort tack för initiativet till detta seminarium, som togs av S.Exc. Monsieur l'Ambassadeur de France Jean-Pierre Lacroix. - Tiden går fort. För mig och min generation är "gamle kungen" HMK Gustaf V, för mina föräldrar var det Oscar II, för min farmor var det Oscar I, för mina morföräldrar Karl XV, för min farfar (som jag aldrig träffat) var det Karl XIV Johan, för två gamla tanter i min barndom var det densamme – Karl XIV Johan!

Får jag anhålla att HM Konungen nu ville ha vänligheten att öppna detta seminarium.

Fil.lic. Lars O. Lagerqvist är f.d. museidirektör vid Kungl. Myntkabinettet Sveriges Ekonomiska Museum i Stockholm, historiker, författare, ordförande i Bernadotte-Musei Vänner

Bild Saknas

H. M. KONUNGENS TAL VID SEMINARIET ”Karl XIV Johan – En samhällsbyggare” Bernadottebiblioteket, 25 januari 2013

Ers majestät,
Kronprinsessan och Prins Daniel,
Prinsessan Christina,
Herr talman,
Ers excellenser,
Mina damer och herrar

Det är roligt att kunna hälsa välkommen till Kungliga slottet och seminariet ”Karl XIV Johan - En samhällsbyggare”.

Det är särskilt glädjande att vi är just i Bernadottebiblioteket, som är lite av ett familjebibliotek. Böckerna som finns här har tillhört Karl XIV Johan samt alla svenska kungar och drottningar efter honom.

Samtliga böcker i biblioteket är ordnade efter respektive kung och drottning och visar både deras personliga intresse samt vilka böcker som överlämnades som gåvor till dem. Den samlade litteraturen här är lite av ett tidsdokument över vad som var aktuellt i samhället under de olika regenterna. I min farfars, Gustav VI Adolfs, sektion finns det till exempel många böcker om arkeologi, som var hans stora intresse.

Men - idag kommer vi få höra mer om den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte som 1810, vid 47 års ålder, valdes till svensk tronföljare av Sveriges riksdag.

Hur såg det då ut och vad hände i Sverige för 200 år sedan när Karl XIV Johan regerade?

Landet var fattigt och tungt skuldsatt efter alla krig. Freden med Ryssland 1809 var hård och Sverige hade förlorat sin östra halva, Finland. Förlusten av vår östra halva var en chock för svenskarna som vi idag kanske har svårt att förstå. Men vi fick den fred som sedan dess lyckligtvis råder i vårt land. Och vi kunde helhjärtat börja ägna oss åt att bygga upp vårt land.

Detta uppbyggnadsarbete drev Karl Johan sedan engagerat under 33 år. Först som kronprins och från 1818 som kung. Han var både en skicklig diplomat och en god politiker och ledde arbetet på ett framgångsrikt sätt.

Bland Karl Johans första viktiga åtgärder var att få ordning på landets ekonomi och få ner den tunga utlandsskulden till noll. Han var en duktig ekonom och under hans ledning sanerades Sveriges dåliga finanser. Dessutom betalade han en stor del av statsskulderna med egna medel.

Sverige var fattigt och de flesta människorna arbetade i lantbruket. Men trots att 80% av befolkningen arbetade i lantbruket var Sverige tvunget att importera mat för att hålla hungern borta. Karl Johan gjorde stora ansträngningar för att effektivisera lantbruket. Under 10 år gick Sverige från att ha varit tvunget att importera mat för dyra pengar till att exportera mat.

Vid den här tiden hade det bildats jordbruksakademier i många länder. Karl Johan hade inspirerats av det och tog initiativ till bildandet av den svenska lantbruksakademien. Den skulle leda utvecklingen av det viktiga lantbruket och blev sedermera Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien. Svenskarna blev allt fler och fick ett drägligare liv genom den ekonomiska tillväxten. Sjukvården blev bättre och befolkningsökningen berodde till stor del på minskad spädbarnsdödlighet genom förbättrad hygien. Det byggdes sjukhus över hela landet. Skolor, och framför allt yrkesskolor inrättades överallt. Viktigast var givetvis lagen om folkskola för alla.

Karl Johan byggde också upp och utvecklade bankväsendet med både sparbanker och affärsbanker. Här kunde handeln, jordbruket och den växande industrin låna pengar för sina investeringar. Människor kunde sätta in sina besparingar på banken och få dem att växa med ränta. På så sätt skapades förutsättningar för en framväxande industri och handel.

Motorn i allt detta var den franskfödde marskalk som Sveriges riksdag hade valt till tronföljare. Han förstod vikten av att omge sig med duktiga medarbetare. Under Karl Johans ledning förstärktes statsapparaten och gjordes mer effektiv för att bättre tjäna landets innevånare.

Som ni säkert förstår känner jag mig, som Karl XIV Johans sonsons sonsons sonson stolt över vad han och svenska folket åstadkom under denna tidsperiod.

Samma stolthet kan vi alla känna när vi nu gemensamt ser tillbaka på denna tid i början av 1800-talet. Det blev en vändpunkt i landets utveckling. Våra förfäder lade grunden till det moderna Sverige som vi idag har förmånen att leva i.

Vi är dem alla - med kung Karl XIV Johan i spetsen - ett stort tack skyldiga för vad de gjorde för oss, dagens svenskar.

Jag ser fram emot dagens föredrag och hoppas att seminariet på ett intressant sätt skall belysa det arbete som Karl XIV Johan och hans svenska landsmän utförde under denna omvälvande tid i vår historia.

SÅ BLEV SVERIGE NEUTRALT

Några tankar om Karl XIV Johans utrikespolitik

Dick Harrison

Sverige är inte längre neutralt, inte sedan EU-inträdet 1994, och det finns många som skulle hävda att landet egentligen inte var särskilt neutralt dessförinnan heller. Icke desto mindre har neutraliteten, för alla som har vuxit upp i Sverige under efterkrigstiden, varit en av de självklarheter vi har lärt oss att leva med – och den har legitimerats av en ännu viktigare självklarhet: det faktum att den har räddat liv. Sverige har ett svårslaget världsrekord i fred. År 2014 är det 200 år sedan nationen senast låg i krig (med Norge).

Den man som förde detta krig till seger, Jean Baptiste Bernadotte, som kung känd som Karl XIV Johan, är också den man som har kommit att förknippas med begynnelsen av såväl neutralitets- som fredspolitiken.

Karl XIV Johans övergripande politiska mål var dels inre konsolidering, dels fred med Ryssland. Han var, med våra ögon sett, en utpräglad realpolitiker som, helt korrekt, uppfattade Ryssland som regionens verkliga stormakt, ett obestridligt faktum som Sverige måste förhålla sig till. Problemet var att Sverige även var mycket beroende av Storbritannien, världens ledande sjömak. Det var inte minst behovet av goda relationer med Storbritannien som hade gjort att den svenska riksledningen trotsat Napoleons Frankrike 1808 och därmed hamnat i krig med Ryssland och förlorat Finland. Kronprins Karl Johans utrikespolitiska linje, ”1812 års politik”, som syftade till att söka kompensation för förlusten av Finland genom, som det skulle visa sig, erövring av Norge, byggde på samförstånd med både Ryssland och Storbritannien.

Under 1820- och 1830-talen fortsatte Karl XIV Johan, nu i egenskap av svensk och norsk kung, denna politik. Han ville under inga omständigheter riskera krig med Ryssland och Storbritannien och var därför beredd till stora eftergifter.

Som exempel på en eftergift åt briter kan nämnas avskaffandet av slavhandeln. Sverige hade endast en slavkoloni i Västindien, Saint-Barthélemy, men eftersom slavarna utgjorde ett viktigt element på ön var de svenska myndigheterna i det längsta kallsinniga till briterens påstötningar om att slavhandel borde förbjudas. År 1813, hårt pressat av trycket från omvärlden under kriget mot Napoleon, ställde sig Sverige bakom ett uttalande som fördömde slavhandeln, och under Wienkongressen 1815 anslöt sig även Sverige till en deklaration för slavhandels och slaveriets avskaffande – men i praktiken hände ingenting.

Dick Harrison är professor vid Lunds Universitet, historiker och författare

Slavskeppen fortsatte att lägga till i Gustavia, Saint-Barthélemys huvudstad. Inte förrän 1824, när Storbritannien uttryckligen krävde att Sverige rättade sig i ledet, böjde sig Karl XIV Johan och hans regering för trycket. Införseln av slavar från Afrika till Saint-Barthélemy förbjöds 1830 och överträdelser belades med dödsstraff. (Själva slaveriet berördes dock inte; det förbjöds först 1845.)

Som exempel på en eftergift åt Ryssland kan nämnas skeppshandelsfrågan. År 1825 sålde Sverige fem äldre örlogsfartyg, detta i syfte att skaffa fram pengar till en förnyelse av flottan. I teorin köptes de av brittiska handelshus, men dessa var bara ombud för f.d. kolonier i det spanska Amerika, som nu hade blivit självständiga. Storbritannien, som dominerade handeln på Latinamerika, hade erkänt de nya staterna, men övriga europeiska stormakter betraktade dem fortfarande som upproriska undersåtar till den spanske kungen. När försäljningen upptäcktes protesterade de därför mot Sveriges tilltag. Den ryske tsaren hotade till sist med krig, om inte köpet återgick i fråga om de tre sist sålda fartygen, vilka ännu inte avgått till köparna. Trycket från Ryssland blev för hårt och Karl XIV Johan måste kapitulera, med följd att Sverige tvingades betala skadestånd till köparna.

Väl att märka hade Karl XIV Johan inget emot att agera offensivt och visa framfötterna militärt om Ryssland och Storbritannien råkade stå på samma sida i en internationell konflikt. Ett ypperligt exempel är agerandet under den så kallade andra orientaliska krisen 1839. Egyptens ledare låg i fejd med sin överordnade, sultanen av Osmanska riket. Frankrike stödde Egypten, medan Ryssland och Storbritannien ställde sig på Konstantinopels sida. Varken ryssar eller briter önskade ett ökat franskt inflytande vid Bosporen och Dardanelerna. I detta läge, sommaren 1840, kunde Karl XIV Johan, utan att riskera efterräkningar, sända amiral Nordenskiöld med en flotteskader till östra Medelhavet för att beskydda svensk-norska handelsintressen.

Det är ur detta perspektiv vi måste förstå den svenska neutralitetspolitikens uppkomst och utveckling. Det lilla Sverige (och Norge) måste navigera rätt mellan två stormakter som ofta riskerade att hamna i konflikt med varandra. Karl XIV Johans lösning på problemet var en pragmatisk politik som gynnades av temporära neutraliteter. Med andra ord: det var aldrig tal om att Sverige skulle framträda som en officiellt neutral stat, som i fallet med Schweiz och senare Belgien, vars neutralitet garanterades av stormakterna. Poängen var snarare att neutraliteten skulle fungera som ett tillfälligt medel för att navigera så väl som möjligt mellan stormakternas intressen. I takt med att den utrikespolitiska situationen förändrades kunde även den svenska utrikespolitiska linjen justeras.

Taktiken hade kommit för att stanna. Den svenska politiken visavi grannstaterna skulle komma att förändras upprepade gånger. Vid flera tillfällen under 1800- och

Bild Saknas

1900-talen var nationen inte vad vi skulle betrakta som neutral. I samband med konflikterna i Slesvig-Holstein 1848 och 1864 stod Sverige och Norge på Danmarks sida. Sverige intervenerade på ett allt annat än neutralt sätt i finska inbördeskriget 1918 och stödde öppet Finland i finska vinterkriget 1939–1940. I det sistnämnda fallet bidrog Sverige med stora mängder krigsmateriel, inte minst stridsflygplan.

Det fanns inte heller något i Sveriges och Norges tidiga 1800-talshistoria som varslade om en självklar framtida neutralitet. Tvärtom: Sverige tillhörde segrarmakterna efter Napoleons fall. Karl XIV Johan hade tillskansat sig Norge och förenat landet i en personalunion med Sverige. Dessutom fanns det en allmän ilska i svenska politiska och intellektuella kretsar över förlusten av Finland. Varken den svenska statsledningen eller den svenska opinionen var neutral.

Att Sverige icke desto mindre utvecklade en serie temporära neutraliteter, vilka visade sig fungera utmärkt, var i stor utsträckning Karl XIV Johans egen förtjänst. Utrikespolitiken var den enskilda del av svensk politik som han hade allra störst inflytande över, och han kunde hantverket. Bernadotte hade inte ärvt tronen utan valts till den på meriter – både i kraft av militära dylika och i kraft av administrativa. Valet av Karl XIV Johan till svensk kung är ett klockrent exempel på meritokrati. Den nye kronprinsens erfarenhet av europeisk storpolitik från 1790-talet och framåt sade honom att krig var livsfarligt för en liten stat och att naturliga, lättförsvarade, gränser var mycket bättre än gamla traditionella gränser. Att försöka återerövra Finland och få en lång, svårförsvarad gräns mot Ryssland föreföll Bernadotte som ett mycket sämre politiskt mål än att försöka erövra Norge.

Men Bernadottes åsikt var inte allenarådande. Neutralitetspolitiken behövde en ideologi, och den var inte självklar, i synnerhet som samma nationalistiska retorik som brukades för att legitimera den kunde brukas för att kritisera den. Götiska förbundets diktare, som vurmade för gamla vikingadygder och fornnordiska tankar, drog åt olika håll. Här fanns både radikala krigsivrare och konservativa fredsvänner. De senare pläderade för att den svenska krigiska storheten tillhörde det förgångna, och att vi självfallet skulle yvas över den, men att krigsvisionen under inga omständigheter fick projiceras in i framtiden och resultera i revanschkrig mot ryssen. De radikala diktarna och tänkarna hade motsatt åsikt. De ville återskapa en stark svensk krigaranda och återta Finland. Till denna falang slöt sig under första hälften av 1800-talet en stor grupp nationalliberaler, vilka såg tsarernas Ryssland som en huvudfiende till europeiska frihetssträvanden överhuvudtaget.

Ett ryktbart exempel på hur retoriken svallade, och hur de poetiska drömmarna om ett revanschkrig kunde gestalta sig, återfinns i Esaias Tegnér's prisbelönade dikt *Svea* (1811):

*Låt, Svea, dina berg fördubblad ge sin skatt,
låt skörden blomstra opp i dina skogars natt.
Led flodens böljor kring som tända undersåter,
och inom Sveriges gräns erövra Finland åter!*

[...]

*Jag ser en syn!
(O, lyssnen till orden!)
Det dånar i jorden,
det flammar i skyn.
Valkyrior rida
på frustande hästar.
Hell, dödsjungfrur, hell!
I dag skall man strida.
I Valhalla gästar
en skara i kväll.*

[...]

*Havet förskräckt,
tiger och undrar.
Solen är släckt,
Asa-Tor dundrar.
Undan! Där kommer han, där kommer kungen.
Blodiga rosor han sår över ljungen.*

Dylika texter kunde tolkas på två sätt – dels som att man borde satsa på att återerövra Finland bokstavligt talat inom ramen för Sveriges gränser, genom att anlägga och förbättra jordbruk och gynna näringslivet, dels som att man borde ta tillbaka landet med våld. Radikala nationalliberaler utvecklade nationalism och skandinavism med det senare i åtanke: tillsammans skulle de skandinaviska folken bli starka och bjuda motstånd mot yttre hot. Dessa läste, liksom Tegnér själv, dikten *Svea* som en glödande uppmaning till krig mot Ryssland. Karl XIV Johan och hans konservativa anhängare var av motsatt uppfattning. Som gammal militär, och med god strategisk blick för Sveriges situation och militära kapacitet, var han främmande för krigsplaner.

När de svenska liberalerna attrackerade kungen var det alltså inte bara för att han var inrikespolitiskt konservativ. Det var i lika hög grad för att han strävade efter neutralitet och en realistisk småstatspolitik i stormakternas skugga.

Ett typiskt exempel på hur nationalliberalerna marscherade i otakt med kungahuset är reaktionerna på det polska upproret 1830–1831. I november 1830 reste sig polska trupper i Warszawa i öppen revolt mot tsaren. Det officiella Polen, "Kongress-Polen", som var förenat i personalunion med Ryssland, allierade sig med de upproriska, vilket självfallet ledde till krig. Polackerna hoppades på hjälp från Frankrike, men ingen kom. På hösten 1831 hade ryssarna kvat upproret, och 6 000 polacker flydde till Frankrike. I Sverige hyllades polackerna av nationalliberalerna, som ordnade fester till Polens ära. Men det svenska kungahuset var och förblev ryssvänligt. Kronprinsparets nyfödde yngste son döptes rentav till Nikolaus August, efter tsar Nikolaj I. Tsaren var för övrigt vänligt ställd gentemot Karl XIV Johan och avlade ett personligt besök hos honom i juni 1838.

Det var mot denna bakgrund – dels behovet av en försiktig utrikespolitisk kurs, dels behovet att domptera en stundom hätsk liberal opposition – som den svenska neutralitetspolitiken utformades under Karl XIV Johans ledning. En av de viktigaste milstolparna var 1834 års neutralitetsdeklaration. Den realpolitiska bakgrunden var typisk: Ryssland och Storbritannien konfronterade varandra i Främre Orienten, och Karl XIV Johan måste navigera mellan dem. Ryssland hade hjälpt den osmanske sultanen mot den upproriske vasallen i Egypten, och 1833 hade sultanen förpliktat sig att i händelse av krig spärra av Dardanellerna för Rysslands fiender. Detta oroade Storbritannien, som fruktade ett ökat ryskt inflytande i östra Medelhavet. Alltså måste Sverige och Norge anpassa sig efter omständigheterna och se till att inte råka i konflikt med någondera stormakten. Neutralitetsförklaringen innehöll regler om främmande fartygs tillträde till svensk-norska hamnar samt en begränsning av varuutbytet med krigförande makter genom förbud mot krigskontraband.

1834 års deklARATION kan i efterhand förefalla som en tillfällig markering, en positionering som hade framkallats av en akut stormaktskris. Och det är helt korrekt – men det var just detta som gjorde den svenska neutraliteten lyckosam. Tillfälliga markeringar, pragmatiska förskjutningar av linjen och opportuna ställningstaganden visade sig vara en realistisk taktik för två småstater som aldrig skulle ha segrat i en militär konfrontation med Ryssland eller Storbritannien. Ur denna synvinkel är det helt följdriktigt att deklARATIONEN har kommit att uppfattas som en förebild för senare neutralitetsförklaringar och ansetts som grundläggande för svensk neutralitetspolitik.

Konungens död den 8 mars 1844. Vi ser från vänster till höger: Två kammartjänare, den ene på knä och gråtande; biskopen av Linköping, J.J. Hedrén (1775-1861), förste hovpredikant och kungens själasörjare, hållande breviariet; kronprinsessan Josefina, stående; sittande och sedd från ryggen drottning Désirée; på andra sidan sängen kronprins Oscar, inom kort kung Oscar I, och hans äldste son (kron)prins Karl (XV), hertig av Skåne, nyss tillfrisknad; stödjande sig på honom brodern prins Gustav, hertig av Uppland, följd av brodern Oscar (II), hertig av Östergötland, och deras syster prinsessan Eugénie och yngste broder prins August, hertig av Dalarna, med knäppta händer; bakom prins Oscar ses H. Exc. Riksmarskalken greve Magnus Brahe (som suttit vid kungens sida hela tiden); bakom denne två ministrar och excellenser, den som håller handen mot hakan är inte identifierad med säkerhet, kanske en av de norska ministrar som tjänstgjorde i Stockholm (Due?), därefter justitieministern friherre Lars Herman Gyllenhaal (1790-1858). På väggen porträtt av Oscar, Karl XIII och Désirée. Samtida folkligt tryck. Kungliga Biblioteket, Stockholm.

KARL XIV JOHAN

För ett moderniserat jordbruk i Sverige

Mårten Carlsson

Den 28 januari 2013, nu på måndag, hälsar Kerstin Niblaeus, preses i Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien vårt Kungapar och 800 ledamöter och gäster välkomna till Akademiens högtidssammankomst i Stadshuset.

Den 28 januari 1813, på dagen 200 år tidigare, sammanträdde för första gången Kongliga Landbruks-Academien. Lokalen var Vetenskapsakademiens hus vid Stora Nygatan i Gamla Stan. En av talarna började sitt tal med följande ord.

“Messieurs. J’ai proposé au Roi de fonder une Académi d’Agriculture”.

Talet i svensk översättning upplästes därefter af Hof-Canzleren.

“Mina Herrar. Jag har föreslagit Konungen att stifva en Landbruksakademie. Hans Majestät har gillat mitt förslag, och utnämner mig till Academiens Praeses.” Talaren var kronprins Karl-Johan.

Akademiens förste preses har på många sätt präglats och också efter sin död på olika sätt uppmärksammas i akademiens arbete. Hans byst, som till vardags är centralt placerad i Akademiens lokaler på Drottninggatan, kommer på måndag, liksom vid tidigare högtidssammankomster, att ha sin plats på podiet. Hans porträtt finns på ena sidan av akademiens jettong, vars andra sida har bilden av en plöjare och inskriptionen “Stundande Skördar Mödornas Lön”. Hans gärning på lantbrukets område har beskrivits, diskuterats och också värderats i ett flertal publikationer från

vår akademi och särskilt från dess enhet för de Areella Näringarnas Historia (ANH). Flera av skrifterna har varit särskilt värdefulla för mitt föredrag.¹ Böckerna ingår i serien Skogs och Lantbrukshistoriska meddelanden som började utges 1992 och som nyligen färdigställt meddelande nr 60. Jag är själv inte är historiker. Fil. dr Per Eriksson, bibliotekarie vid Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, har stöttat mig med sin historiska kunskap.

Redan 1813 präglades en jettong med åtsidan föreställande kronprins Karl Johan och frånsidan med texten “Stundande skördar mödornas lön” att utdelas vid akademiens sammankomster. En variant av denna medalj används alljämt vid akademiens sammankomster.

Professor em. Mårten Carlsson har varit rektor för Sveriges Lantbruksuniversitet och preses för Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

¹ Skrifterna är Nils Edlings *För modernnäringens modernisering: två studier av Kungl. Skogs- och lantbruksakademiens tillkomst och tidiga historia* (2003), Ulrich Langes *Experimentalfälter: Kungl. Lantbruksakademiens experiment- och försöksverksamhet på Norra Djurgården i Stockholm 1816-1907* (2000) och Olof Kåhrströms *Regionala främjare av de areella näringarna under 200 år: hushållningsällskapens historiker, periodiska skrifter och arkiv*. (2002).

Mitt anförande har jag disponerat så att jag inleder med en kort beskrivning av det lantbruk och de bönder som mötte Marskalken Jean Bernadotte när han kom till Sverige. Därefter redogör jag för akademiens tillkomst och dess verksamhet på tre områden: (1) Lantbruksvetenskapens, (2) Hushållningssällskapens och (3) Statistikens.

Hur såg då det lantbruk ut som mötte marskalken Jean Bernadotte när han kom till Sverige?

Sverige var ekonomiskt efterblivet. Jordbruket dominerade både som andel av produktionen och av sysselsättningen. Utländska resenärer beskrev – med något undantag – det svenska jordbruket som en smula efterblivet i jämförelse med det på kontinenten, även om de feodala strukturer som låg tungt över östra Europa endast i mindre grad hindrade utvecklingen i Sverige. Böndernas politiska rättigheter och sociala position hade i och med det karolinska enväldet i slutet av 1600-talet förbättrats. De var representerade som ett eget stånd i riksdagen om än med begränsade rättigheter. Reformerna under Gustav III hade gett bönderna äganderätt till sina gårdar. Befolkningen fördubblas under perioden 1750–1850. Framför allt de obesuttna skikten på landsbygden ökade i antal. De stora och medelstora jordbrukens ställning stärktes ekonomiskt, socialt och politiskt.

Bilden var således relativt dystert. Men vissa förändringar kunde skönjas. Nyodling, nya grödor och odlingsystem vann inträde. Lär, järnplogar och djupharvar togs i bruk. Skiften började genomföras. Regelmässig livsmedelsimport kom efterhand att ersättas av betydande livsmedelsexport.

Det var alltså i detta Sverige som en Kunglig Lantbruksakademie startade sitt arbete.

I den litteratur jag tagit del av framhålls ganska enstämmigt att det var Kronprinsen och Abraham Niclas Edelcrantz som skall tillskrivas förtjänsten av att en Lantbruksakademie bildades.

Kronprinsen behöver ingen ytterligare beskrivning här.

Abraham Niclas Edelcrantz, (född Clewberg i Åbo 1754), var skald, teaterdirektör, ämbetsman, uppfinnare och ledamot ibland annat Patriotiska sällskapet och Vetenskapsakademien – där han framhöll jordbrukets betydelse – men också ledamot i Vitterhetsakademien, Musikaliska Akademien och han var en av de aderton i Svenska Akademien. Han var också lanthushållare på egendomen Stora Skuggan på Norra Djurgården.

Forskningen när det gäller influenserna bakom akademiens tillkomst har följt två spår, ett europeiskt och ett inhemskt.

Låt mig börja med det europeiska. Att intressera sig för jordbruk var vid denna tid på modet i samhällets övre skikt så till den grad att det kom att kallas agromani. Den mest upphöjda av alla i detta sammanhang var kung Georg III, Storbritanniens kung. Han kallades ”farmer George” eftersom han på sitt lustslott Windsor hade två ”farmer” på vilka han jämförde odlingsmetoder. Jag kom, när jag såg detta, att tänka på vår egen kungs verksamhet på Stenhammar i Sörmland.

Under 1700-talet ansågs mönsterjordbruk på gods som en idealisk forskningsmiljö. Forskaridealet var en praktiker – en ”gentlemannajordbrukare” – det vill säga en man med rätt utbildning och ansvarskänsla och inte minst viktigt, en som hade de ekonomiska förutsättningarna att bedriva jordbruksexperiment.

Den tidiga lantbruksvetenskapen diskuterades också i olika sammanslutningar som bildades ute i Europa. Syftet med dessa sällskap och societeter var att vetenskapsmän och praktiker skulle komma samman och diskutera vetenskapliga problem. De skulle också premiera förtjänstfulla gärningar och uppfinningar samt genomföra försök, samla föredömliga modeller och sprida kunskap. Impulserna kunde genom nätverk av korsvisa och dubbla medlemskap spridas från land till land.

Det första sällskapet för främjande av lantbruksvetenskap var The Dublin Society, som grundades av brittiska godsägare 1731. Sällskapet fick inget större inflytande, vilket däremot The Royal Society of Arts i London fick och som bildades 1754. I Frankrike grundades ett första regionalt sällskap i Rennes 1757, som snabbt fick efterföljare i landets övriga regioner. En central Societé de l'agriculture inrättades i Paris 1761. (De aristokratiska sammanslutningar som bildades i Frankrike upplöstes efter revolutionen.) I Tyskland bildades det första sällskapet i Thüringen 1762 och det andra i Hannover 1764. I Danmark bildades Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab 1769.

Men allt var inte väl i denna nyinrättade agrara organisationsstruktur, vilket också uppmärksammades av samtida auktoriteter. Sammanslutningarna var många gånger elitsammanslutningar och kottierier präglade av agromani. Den engelska agrarreformatorn Arthur Young talade till exempel 1789 inför 30 åhörare i Paris där endast en var jordbrukare. Young lovade sig själv att aldrig hålla tal inför sådana sammanslutningar igen.

Ett sällskap av särskild betydelse för den svenska utvecklingen är “Die königliche Landwirtschaftsgesellschaft zu Celle” i kurfurstendömet Hannover. Hannover regerades vid denna tid i personalunion med Storbritannien och kurfurste var George III, dvs ”farmer George”.

Sekreterare i sällskapet var läkaren Albrecht Thaer. Han hade noga studerat det progressiva engelska lantbruket och praktiserade det själv på sin lantegendom. Några av de arbeten jag läst lyfter fram Thaer och hans verksamhet som den kanske viktigaste inspirationskällan för Edelcrantz, som under en så kallad inspirationsresa 1802 träffade Thaer i Hannover. Han besökte också Thaers lantegendom vid Celle.

Eftersom jag själv arbetat i Hannover under 5 år i början av 1970-talet blev jag särskilt intresserad när jag i litteraturen stötte på just denna stad. När jag sen också finner uppgifter om att Marskalken Bernadotte varit Guvernör i Hannover åren 1804–1805 undrar jag om även han inspirerats av Thaers tankar. I en tysk publikation finner jag dessutom att livsmedelsproduktionen legat honom varmt om hjärtat

Bei den Hannoveranern und im norddeutschen Raum war er – im Gegensatz zu vielen französischen Gouverneuren – schnell geschätzt, da er sich unter anderem für den Handel, billige Brotpreise, geringere Besatzungszahlungen und die Bekämpfung einer Hungersnot einsetzte.

Så till den svenska förhistorien till akademiens bildande. Avsaknaden av en svensk nationell lantbruksorganisation med regionala organ innebar att lantbruksfrågorna trängdes undan. Manufakturerna, handel och gruvsdrift hade alla egna organ vilket gjorde dem politiskt starkare.

Men det saknades inte initiativ och insatser för att finna lösningar på jordbrukets problem.

Vetenskapsakademien ägnade jordbruket stor uppmärksamhet, till exempel i de tidskrifter man gav ut, där frågor om gödsel, ängsodling, plogkonstruktioner diskuterades. Patriotiska sällskapet gav bl. a. ut landets första långlivade lantbrukstidskrifter. De båda organisationerna betonade starkt jordbruket som den viktigaste näringen, men ansåg också att det var efterblivet och behövde reformeras. Och denna reformering och modernisering skulle alltså ske uppifrån genom att ståndspersoner visade allmogen hur jordbruket skulle skötas.

Men något nationellt organ för jordbruket kom inte till stånd trots att det allmänna intresset för jordbruk ökade under denna tid och att litteratur inom området såg dagens ljus. Det mesta stannade på idéplanet. Ett annat exempel på tidsandan är att bonden vid den här tiden var ett slags idealgestalt. Det kanske tydligaste exemplet är Erik Gustaf Geijers Odalbonden från akademiens födelseår 1811.

Det är således mot denna bakgrund – den europeiska scenen och de sedan decennier misslyckade ansatserna att i Sverige att skapa en central organisation för lantbruksnäringen – som tillkomsten av lantbruksakademien skall ses.

Låt mig återvända till de båda huvudaktörerna. Kronprinsen hade en europeisk erfarenhet – också av förvaltning – med sig. Edelcrantz var bland annat genom sin europeiska inspirationsresa förtrogen med utvecklingen på lantbruksområdet i viktiga länder, och var nog otålig över att inget hände i Sverige. Jag får vid genomläsningen av olika beskrivningar en känsla av Kronprinsen och Edelcrantz snabbt fann varandra.

Kronprinsen såg sig själv som grundare av akademien. Akademiens stadgar växte fram i samarbete mellan honom och Edelcrantz. Nils Edling skriver "Kronprinsens direkta engagemang var avgörande 1810–11; han kungjorde sitt beslut i en personlig föredragning i statsrådet – sådana var ovanliga – och han tog själv den formella ledningen i Akademien."

Men det fanns också kritik mot förslaget som gick ut på att den nya akademien var ett hot mot det lokala självstyret, att det blev för mycket av kunglig och statlig kontroll av landet.

Kungörelsen om att en akademie skulle bildas utfärdades redan den 28 december 1811. Sveriges välstånd måste utvecklas. Detta skulle bäst göras genom "*utvecklingen af de tvänne stora krafterna: jordens fruktbarhet och människans flit*" (ur ingressen till stadgarna). Akademien skulle med ledamöter som förenade vetenskapliga och praktiska insikter leda arbetet med att

förbättra modernäringens tillstånd. Dess uppgift var att *"tända och sprida upplysning, för att befrämja undervisningen, uppmuntra idogheten, stadga erfarenheten, lätta utöfningen och afhjelpa hindren i alla delar af Landthushållningen i Fäderneslandet."* Dessutom skulle akademien fungera som förmedlande organ mellan rikets ledning och landets alla jordbrukare. Först i januari 1813 startade verksamheten, som inledningsvis nämnts.

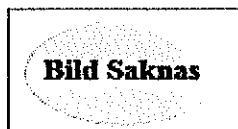
Så var då den nya organisationen på plats med preses och sekreterare och ett 70-tal ledamöter, flertalet med tunga positioner i samhället. Detta, liksom det faktum att Kronprinsen genom en särskild kunglig donation säkrat akademiens finansiering, gav lantbruksakademien en betydande tyngd.

Arbetet delades upp på sju specialavdelningar för lantushållningens olika områden; Lantbruk, Skogs- och trädgård, Närings- och hushåll, Mekanisk, Vetenskap, Statistik och Räkenskaper. Dessutom hade man en tidskrift, ett försöksjordbruk och en redskapsverkstad.

Akademien fick i uppdrag att leda hela lantbrukets utveckling genom vad man kunde sammanfatta som *"Vetenskap och folkbildning för lantbrukets bästa"*. Men man hade också ett förvaltningsuppdrag och skulle dessutom vara statsmaktens rådgivare. Det innebar att akademien var ett administrativt organ för lantushållningen och en förmedlande myndighet mellan statsmakt och hushållningssällskap. Men myndighetsrollen skall inte överdrivas. Den formaliserades inte och reglerades inte i förhållande till existerande ämbetsverk. Akademien var således framförallt ett fristående lärt sällskap med uppgiften att i enlighet med stadgarna arbeta för lantbrukets framåtskridande. Edling menar att akademien kan ses som en samling gentlemannajordbrukare som på sina egendomar också genomförde olika experiment.

Nu till några observationer om lantbruksforskning, hushållningssällskap och statistik.

Centralt för akademiens forskning blev efterhand Experimentalfältet, dvs det område som i dag är Stockholms Universitets campus. Jag hinner inte med att gå in på denna verksamhet utan hänvisar till Ulrich Langes doktorsavhandling. Av denna framgår också lantbruksforskningens utveckling i Sverige fram till dagens Sveriges Lantbruksuniversitet. Lange sammanfattar utvecklingen i jordbruket som sådant i början av 1800-talet på följande sätt: *"Tillsammans med stigande spannmålspriser, upphävandet av städernas handelsmonopol på spannmål och med befolkningsökningen resulterade detta i en våg av nyodling med ökad sädesodling för avsalu. Effektivare redskap av järn ökade i användning och gamla odlingsystem började överges till förmån för nya. Sammantaget innebar nyodlingen, järnredskapen och de nya växterna en dramatisk förändring av agrarsamhället i sin helhet. [...]"*. Denna utveckling hade i vissa delar påbörjats redan under slutet av 1700-talet. Och vad gäller forskningens betydelse för det praktiska jordbruket är hans observation kritisk: *"Gentlemannajordbrukarnas och lantbruksvetenskapens främsta insats för detta förefaller ha varit att de bidrog med nya växter"*.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens nuvarande emblem med Ceres, den romerska fruktbarehetsgudinnan, omnämns redan i det kungliga brevet från den 14 januari 1813, i samband med frågan om hur akademiens stora medalj skulle vara utformad. Medaljens åtsida var en reliefbild av Carl XIII, medan fränsidan föreställde Ceres på det sätt som vi idag känner henne med sina gängse attribut.

Akademiens arbete med Hushållningssällskapen var ett led i att förankra de nya kunskaperna lokalt och regionalt. De kan delvis ses som en motkraft till ett alltför elitistiskt perspektiv även om det var en lokal elit som tog plats i dessa. Till följd av akademiens arbete bildades sällskap i tolv län 1813–14 som tidigare saknat sådan. Därigenom bidrog akademien till att den agrara kunskapsmässiga infrastrukturen byggdes ut. Under de första åren var kommunikationen mellan akademi och sällskap livlig, man diskuterade inrättandet av lokala försöksfält, insamling och bearbetning av statistik mm.

För både kronprinsen och Edelcrantz var det självklart att hushållningssällskapen skulle förstärka den statliga förvaltningen. Några författare jag läst konstaterar att akademien varit framgångsrik i sitt arbete med Hushållningssällskapen. Intressant i sammanhangen är att prins Carl Philip i höstas accepterade av vara Hushållningssällskapens höge beskyddare.

Det tredje området där akademien fick stor betydelse–statistikproduktionen, som i en mening också hörde till akademiens forskning–hade jag inte särskilt observerat om inte Akademiens bibliotekarie Per Eriksson satt mig på spåret och tagit fram såväl intressant material som intressanta tankar, inspirerad av historiken Henrik Höjers avhandling *Svenska siffror*².

Höjer framhåller att ”Statistikens framväxt som administrativ metod, samhällsvetenskap och medel för nationell självkänedom är nära knuten till det moderna, genomskinliga samhällets framväxt.”

En viktig undergrupp bland vetenskaperna som tog plats i akademien och dess statistiska avdelning var kartograferna och lantmätarna. Bland dem märks exempelvis hedersledamoten SG Hermelin, som var initiativtagare och finansiär till den första atlasen över Sverige och Erik af Wetterstedt, chef för Lantmäteriet under många år. Här fanns även ledande personer inom geodesi och kartritning, fältmätare Carl Akrell och Carl Peter Hällström och matematikern Jonas Öfverbom.

²Höjer, Henrik (2001). *Svenska siffror: nationell integration och identifikation genom statistik 1800-1870*.

Lite paradoxalt, kan tyckas, så skapas en akademi för lantbruket under en tid då det gamla agrarsamhället påbörjar sin upplösning. Men just denna upplösning, omvandling eller förändring, skapade också ett behov av att få grepp om förändringarna som ägde rum.

Till detta passade statistiken. Det handlar inte om statistik i den mening vi förstår det idag. Statistik var vid 1800-talets början ett sätt att se på samhället. I akademiens handlingar från sitt första verksamhetsår skrev Carl Peter Hällström

Statistiken har de borgerliga Samfund vi kalla Stater, till hufvudföremål. Den skildrar för hvarje Stat:

1:o dels område, utsträckning och vidd, läge, gränser, naturliga förmoner och producter. [...]

2:o Betraktas Folket till dels antal, dels fysiska och moraliska karakter, serskilda förhållanden inom sig sjelft och i synnerhet till dels industri eller näringsflit, hvilken här utgör det väsentliga ämnet, emedan det allmänna väståndet hufvudsakligen beror af detsamma. Derfor måste särdeles uppmärksamhet fästas på Landthushållningen, Näringarne och Handel. [...]

3:o Samhälletsstyrelse och förvaltning utgör hufvudämnet för Statistiken, som här betraktar de ömsesidiga förhållanden emellan Regenten och Undersåtarena, den förres anseende och magt, de senares åligganden och rättigheter; undersöker Statens krafter och deras användning; öfverväger alla delar av Statsförvaltningen, och slutligen anförer, de förbindelser i hvilka hon står med andra Stater.

Men statistiken var inte bara ett redskap för makten att hålla reda på områden, resurser och folk. Det verkligt moderna var att statistik över Sverige också gav ”en stigande fosterlandskänsla”, som ledamoten Carl Akrell uttryckte saken. Det vill säga statistiken fungerade som ett nytt slags kitt för att skapa en gemenskap, något som också Akademiens flitiga utdelande av medaljer och belöningar bidrog till.

Denna tidiga insats av lantbruksakademien på statistikområdet är uppenbarligen ett modernt bidrag som inte uppmärksammats tillräckligt. Och det är kanske heller inte oviktigt att notera att Kronprinsen hade en militär bana. De flesta av de aktiva i den statistiska avdelningen satt med i Karl Johans stab och hade följaktligen också en militär funktion.

Det statistiska arbetet, i den mer vida mening som introducerades i början av 1800-talet, har under akademiens nu 200-åriga historia varit en viktig del av arbetet. 1909 utgavs ett omfattande statistiskt arbete om det svenska jordbruket, *Sveriges jordbruk vid 1900 talets början: statistiskt kartverk*. Författarna var de vid denna tid ledande forskarna inom statistik och jordbruk. Försäljningen av denna atlas skänktes till Akademien som sparade den i en fond för att i framtiden kunna göra ett liknande arbete. Detta blev *Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900*, publicerad 2011 som ett band i Sveriges Nationalatlas.

Till denna togs också fram en antologi med fördjupande texter. Båda böckerna utgavs såväl på svenska som engelska.

Akademien fick för något år sedan ett brev från Amerika med följande innehåll.

They are very impressive. I am going to place these in my home library and will use them in future projects. The level of careful detail and synthesis brought together in each of these volumes is simply fabulous. I am very grateful for receiving such care-fully researched volumes in that I know the amount of work it takes and the product here is amazing.

Avsändare var 2009 års Nobelpristagare i ekonomi, Elinor Ostrom (1933–2012).

Elinor Ostrom gjorde sig känd för sitt arbete med att skapa förutsättningar för att naturresurserna skulle nyttjas på ett hållbart sätt. Ett citat ur Lantbruksakademiens första tidskrift från 1813 visar att också dessa aspekter fanns med vid Akademiens bildande.

”Vi anse Sveriges Jord och Skogar innehålla stora förråd af nyttiga ämnen, hvilka ej, likt de rika metallerna, småningom minskas och på djupet fly för Arbetarens händer, utan årligen återväxa förökade, på de fält han odlat med sin möda.”

Redan då tänkte man således i termer av förnybara resurser.

Detta var min och Per Erikssons bild av Karl XIV Johan och hans betydelse i arbetet med moderniseringen av jordbruket i Sverige särskilt vad gällde lantbruksforskningen, Hushållningssällskapen och statistikproduktionen.

Vill ni veta mer är ni mycket välkomna till Drottninggatan 95, antingen för att ta del av de publikationer jag hämtat min information från eller för att med hjälp av bibliotekets kunniga och hjälpsamma personal själva forska vidare i dess omfattande historiska material. Tack för er uppmärksamhet.

LITTERATUR.

Edling, Nils (2003). *För moderniseringens modernisering: två studier av Kungl. Skogs- och lantbruksakademiens tillkomst och tidiga historia*. Stockholm: Kungl. Skogs- och lantbruksakad.

Flach, Wilhelm, Juhlin-Dannfelt, Herman & Sundbärg, Gustav (1909). *Sveriges jordbruk vid 1900 talers början: statistiskt kartverk*. Göteborg.

Höjer, Henrik (2001). *Svenska siffror: nationell integration och identifikation genom statistik 1800-1870*. Diss. Uppsala: Uppsala Universitet.

Lange, Ulrich (2000). *Experimentalfältet: Kungl. Lantbruksakademiens experiment- och försöksverksamhet på Norra Djurgården i Stockholm 1816-1907*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.

Kährström, Olof (2002). *Regionala främjare av de areella näringarna under 200 år: hushållningssällskapens historiker, periodiska skrifter och arkiv*. Stockholm: Kungl. Skogs- och lantbruksakademien.

Jansson, Ulf (red.) (2011). *Sveriges nationalatlas. Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900 en kartografisk beskrivning*. Stockholm: Norstedts.

KARL XIV JOHANS BETYDELSE FÖR SJUKVÅRDSUTVECKLINGEN I SVERIGE.

Thomas Ihre

För att förstå kungens betydelse för det förbättrade hälsoläget i Sverige under första halvan av 1800-talet, d v s under Karl XIV Johans regeringstid, måste man känna till hur sjukvården fungerade under perioden före hans.

Sverige Finland hade under 1700-talet lidit svårt under följderna av flera krig. Folket svalt och missväxt hade bidragit till det dåliga hälsoläget. Sjukdomar som tuberkulos och smittkoppor var allmänt spridda. Magsjukdomar, bland andra dysenteri och tyfus, drabbade framför allt den fattigare delen av befolkningen. Dålig hygien, trångboddhet och brist på tjänlig föda bidrog. Barnadödligheten var extremt hög vilket ledde till låg befolkningstillväxt. Man har räknat ut att varje kvinna i genomsnitt födde 8 barn under 1700-talet, varav tre nådde vuxen ålder.

Många nyfödda barn dog i samband med förlossningen som alltid skedde i hemmet. Jordemödrar hade funnits sedan urminnes tider. De flesta var självlärd. Under 1700-talets slut hade barnmorskorna fått en regelrätt utbildning och kommit att stå under Sundhetskommisionens (Collegium Medicum) tillsyn. 1819 beslöts att varje socken skulle anställa en utbildad barnmorska. En orsak till den höga spädbarnsdödligheten var att mödrarna inte ammade sina nyfödda utan gav dem komjölk som inte hade samma näringsvärde och inte innehöll de antikroppar och vitaminer som amningsmjölken gör. En ytterligare faktor var de olika sjukdomar som drabbade barnen under de första åren i deras liv. Främst smittkoppor men även dysenteri och andra infektionssjukdomar som tuberkulos. Genom införande av koppypning minskades dödligheten i smittkoppor. Koppypning blev obligatorisk 1816. Dessa två åtgärder: barnmorskor som medverkade vid förlossningarna och som hade ett ansvar för att råda mödrarna och koppypningarna minskade barnadödligheten men fortfarande kvarstod fattigdomen och svälten som betydelsefulla faktorer. Dessa problem skulle inte undanröjas förrän Sveriges jordbruk förbättrades och att potatis blev allmänt accepterad som föda. Mycket betydelsefull var den fred som Karl Johan skapade. Esaias Tegnér sammanfattade den förbättrade folkhälsan under början av 1800-talet med tre ord: "Freden, vaccinet och potäterna". Resultatet av de reformer som infördes i sjukvården och jordbruket som ledde till förbättrad hälsa medförde en befolkningsökning med cirka en miljon innevånare – från 2,3 miljoner till drygt 3,3. Under Karl Johans 33 år i rikets ledning.

Docent Thomas Ihre har varit chefsläkare på Södersjukhuset i Stockholm och ordförande i Svenska Läkaresällskapet och Sveriges Läkarförbund, författare.

De utbildade läkarna kunde ofta ställa en diagnos och fastställa arten av sjukdomarna. Men man hade ingen kunskap av vad som förorsakade en sjukdom. Inte heller hade man någon medicin som kunde bota sjukdomen. De flesta medicinerna gjordes av växter. Länge var signaturläran förhärskande: Växter eller växtdelar liknade organ. Blåbärsblommans blad liknar exempelvis levern. Alltså gavs mediciner gjorda på den växten vid leversjukdomar.

Långt in på 1800-talet var åderlätning en accepterad behandlingsform. De flesta sjukdomar ansågs bero på en obalans av kroppens vätskor; den gula gallan, den svarta gallan, slemmet och blodet. Genom åderlätning försökte man återställa de fyra vätskorna i rätt balans – att framkalla sunda vätskor.

Huvuddelen av sjukvården bedrevs av provinsialläkare – i den mån någon fanns.

Provinsialläkare var medicinare och skulle diagnosticera och behandla invärtes sjukdomar. Yttre sjukdomar som bölder, benbrott och olika typer av sår behandlades av fältskärer. Fältskärer hade i allmänhet ingen annan utbildning än den praktik de hade inhämtat på slagfält. Och det var just i krigstider som avsaknaden av tillräckligt många och utbildade fältskärer märktes. Både vid Gustav III krig mot Ryssland 1788 -1789 och Gustav IV Adolfs 1808 – 1809 också mot Ryssland hade man tvingats importera fältskärer från bl.a. Tyskland och England. Vid dessa bägge krig konstaterade Collegium Medicum, att bristen på läkare och fältskärer var katastrofala. Överhuvudtaget var militärsjukvården gravt eftersatt, något som K XIV J noterade och åtgärdade inför kriget mot Norge. För att förbättra utbildningen av fältskärer inrättades 1810 ett Medico-chirurgiskt institut i Stockholm som kom att kallas Karolinska Institutet. I praktiken var det Karl XIV Johan som avgjorde utformningen och understödde bildandet, bland annat genom att ge ekonomiskt stöd. Han var väl medveten om behovet av kirurger i samband med krig. Napoleons armé hade ett mycket utvecklat omhändertagande av sårade under ledning av chefkirurgen Larrey.

Karolinska Institutet kom att fylla en mycket betydelsefull funktion inte bara som utbildningsenhet för kirurger utan också som samlingspunkt för medicinsk forskning. Här skapades en atmosfär som stimulerade till forskning genom materiella resurser och en intellektuell miljö. Karl Johan stödde personligen institutet ofta med egna medel och stipendier till lovande forskare.

För att träna blivande kirurger/fältskärer beslöt man uppföra Garnisonssjukhuset på Kungsholmen. Sjukhusbygget pågick mellan 1816 och 1834. Karl Johan var själv ordförande i byggnadskommittén och gav ekonomiskt bidrag till byggnaden.

Det egentliga genombrottet för kirurgin kom inte förrän 1846 då den första eternarkosen gavs. Tidigare fanns ingen smärtlindring vid operation. Då gällde att kirurgen kunde operera snabbt och innan patienten dog av smärtchocken. Av stor betydelse för kirurgins framsteg var införande av aseptiken på initiativ av skotten Lister på 1860 talet.

För att förbättra utbildningen av fältskärer inrättades 1810 ett Medico-chirurgiskt institut som kom att kallas Karolinska Institutet. Detta flyttade hit till "glasbrukstomten" på Kungsholmen och mitt emot Serafimerlasarettet år 1816.

Garnisonssjukhuset på Kungsholmen uppfördes 1816-1834. Detta var det största byggprojektet i landet efter Göta Kanal under Karl Johans regeringstid. Här tränades blivande kirurger och fältskärer. Garnisonssjukhuset är idag förvaltningsbyggnad för Stockholms läns landsting.

Kirurgen fick inte längre operera i sina privata kläder och han måste tvätta händerna före operation. Likaså tvättades patienten före operation.

Utbyggnaden av sjukvården var betydelsefull. 1780 fanns det 18 sjukhus i riket som i huvudsak sysslade med kroppsliga sjukdomar. År 1833 hade antalet ökat till drygt 40 med tillsammans 1800 sängplatser. Även i detta sammanhang gick kungen in med egna medel för att påskynda utvecklingen. Mentalsjukvården blev under 1800-talet mer accepterad och 1840 fanns åtta "hospitaller" i riket.

De åtgärder som Kung Karl XIV Johan genomförde, syftade till att förbättra landets ekonomi. Skapa bättre förutsättningar för jordbruket och därigenom minska svälten. Hans insatser för sjukvården i Sverige under hans 33 åriga regeringstid kan sammanfattas till:

- Minskning av svälten genom bättre jordbruk (minskad import)
- Minskad barnadödlighet genom bättre utbildade barnmorskor
- Förbättrad utbildning av kirurger och andra läkare
- Understöd av Karolinska institutet
- Utökning av antalet sjukhus och sängplatser
- Inrättande av garnisonssjukhus
- Förbättrad militärsjukvård

1843 blev sockenstämman ansvarig för sjukvården och fattigvården.

LITTERATUR.

Ekströmer, Aina redaktör: *Livmedicus Carl Johan Ekströmer – kirurg och nydanare 1793 – 1860.* (Lenanders grafiska) 2007

Grape, Anders: *Ihreska handskriftssamlingen i Uppsala universitetsbibliotek I-II.* (Almqvist & Wiksells tryckeri AB, Uppsala), 1949

Ihre, Thomas: *Abraham Bäck – Mannen som reformerade den svenska sjukvården.* (Bokförlaget Atlantis) 2012

Körberg, Ingvar: *Carl David Skogman, den okände makthavaren.* (Storkamp Oy Ab) 2009

Sjöström, Olof: *Karl XIV Johan – det moderna Sveriges grundare.* (Beijbom Books.) 2009

KUNGAFINANSER OCH STATSFINANSEN

åren 1810-1844.

Olof Sjöström

När nyvalde kronprins Karl Johan i oktober 1810 kom till Sverige var det till ett fattigt land. Levandsstandarden låg ungefär på samma nivå som världens fattigaste länder gör idag. BNP hade i stort sett varit oförändrad under de senaste femtio åren. Ekonomisk tillväxt hade lyst med sin frånvaro.

Det senaste kriget mot Ryssland hade avslutats följt av en för landet mycket hård fred. Den östra rikshalvan, Finland, och därmed en tredjedel av landets yta, hade förlorats. Befolkningen minskade med en fjärdedel till 2,4 miljoner. Ett stympat Sverige fanns kvar. Intäktsbortfallet för staten blev stort samtidigt som de stora utlandsskulderna fanns kvar. Skulderna hade hopats under det gångna halvsekle för att finansiera alla olycksaliga krig.

Sverige hade också fått närmast hyperinflation efter kriget. Köpkraften utomlands för den svenska banko riksdalern hade halverats. Sedelpressarna hade gått på högvarv för att betala för kulor och krut. Silvermyntfoten hade Sverige ånyo tvingats överge 1809. Utlandets förtroende för landet, dess ekonomi och valuta var lägsta tänkbara.

Direkt efter sin ankomst till Sverige tog Karl Johan ledningen av landet. Hans engagemang i rikets affärer kom under alla år att bli intensivt.

Enligt en samtida källa var Karl Johan själv övertygad om sin "nationalekonomiska skarpblick". Hans motståndare ansåg emellertid att han tidvis tänkte och handlade fel. Karl Johan var också kritiserad i den livliga ekonomiska debatt som fördes i riksdagarna när de var samlade men också i en för sin tid aktiv press. Denna kritik har enligt min mening kommit att fördunkla hans minne för eftervärlden.

Det finns därför skäl att idag granska Karl Johans ekonomiska politik 1810-1844. Vilka faktiska resultat ledde den till? Svaret ger en annan bild av kungen än den hans kritiker förde fram. En bild som vi ärvt in i våra dagar.

Utgångsläget var således dystert när Karl Johan kom till Sverige. Ett land i vår tid kan som bekant inte gå i konkurs. Däremot kan pengarna ta slut. Så var det då i Sverige. Statskassan var tom.

Karl Johan hade sin egen genomtänkta uppfattning om hur den ekonomiska politiken skulle utformas. Målsättningen var att öka Sveriges tillgångar. Produktionen skulle upp, kommunikationerna förbättras, riskvilligt kapital skulle tas fram till handel och industri och mer frihet ges åt handel och sjöfart. En stark valuta var av största vikt. Dessa framstegsidéer blev hans ledstjärnor.

Olof Sjöström, generalkonsul för Monaco, bank- och industriman, vice ordförande i Bernadoste-Musei Vänner

Första steget blev att Karl Johan tog sig an de betungande utlandsskulderna. De var för stora för att bäras av Sveriges lilla ekonomi. Vi känner igen oss i dagens diskussioner kring skuldyngda länder inom EU. På Karl Johans tid fanns det ingen Världsbank, ingen Europeisk centralbank eller offentliga fonder som erbjöd pengar när de egna tagit slut. Svenskarna var utlämnade åt sig själva att lösa sina ekonomiska problem.

Karl Johan, den ärrade krigaren, darrade inte på manschetten. Han föreslog riksdagen att Sverige genom en ensidig deklaration skulle skriva bort 2/3 av sina lån hos vissa utländska banker. Det gällde de banker som låg i länder som kontrollerades av det ännu mäktiga Frankrike. Riksdagen röstade ja. Bankerna gavs som skäl, att de avskrivna beloppen motsvarade förluster som svenska köpmän uppskattade att de gjort utomlands under Napole-onkrigen. Fartyg hade kapats av fransmännen, laster hade gått förlorade och varuupplag på kontinenten hade konfiskerats.

Detta var ett oortodoxt och riskfyllt sätt att bli av med skulder. Men det fungerade även om de drabbade bankerna säkert noterade Sveriges opålitlighet som låntagare. Lyckligtvis klarade sig Sverige utan negativa följder. Skälet var säkert att genom en klok finanspolitik undvek Sverige under lång tid att låna större belopp av utländska banker. Rikshushållaren Karl Johan höll hårt i kassan och balanserade den statliga budgeten år ut och år in. Under flera år lyckades svenska staten också att spara pengar inför framtiden.

Av utlandsskulderna fanns sedan kvar dels en tredjedel av lånen i de "franskontrollerade" bankerna, dels lån hos andra utländska banker. Dessa kvarvarande lån motsvarade i dagens penningvärde omkring 900 Mkr. För dåtidens mycket fattiga Sverige var detta ett enormt belopp. För att landet skulle bli av med också dessa skulder erbjöd Karl Johan att pengarna skulle tas ur kungafamiljens kassa. Förslaget välkomnades av Riksdagen och gjorde givetvis Karl Johan populär.

Pengarna hade kungafamiljen fått genom de s.k. Guadeloupemedlen som egentligen tillhörde Karl Johan. De kom ursprungligen från alliansen mot Napoleon som kompensation för Karl Johans omfattande egendomar ute i Europa som nästan alla konfiskerats av Napoleon. Som tack till kungafamiljen beslutade Riksdagen om en årlig ränta i evig tid till den kung som satt på tronen. I dagens penningvärde motsvarade räntan i riksdaler ursprungligen 24 Mkr om året. Det var givetvis för sin tid ett betydande belopp. Men räntan inflations-säkrades inte. När den avskaffades 1983 uppgick den årligen till 300 000 kronor. Det var resterna av 24 Mkr efter inflationens härjningar under 170 år.

Svenska staten var år 1816 i stort sett skuldfri. Inga amorteringar, inga räntor att betala. En stor lättnad. Men det fanns ett annat bekymmer. Sveriges dåliga ekonomi och rykte hade lett till att valutamarknaden utomlands undervärderade riksdalern. Den mat som importerades för att hålla hungern från dörren blev därför extra dyr.

Bild Saknas

I detta hus i Gamla Stan i Stockholm residerade Sveriges Riksbank. Det var framför portarna på detta hus som stockholmarna desperat köade 1809 för att lösa in sina sedlar mot klingande silver. Efterkrigsinflationen hade halverat sedlarnas köpvärde. Och det var här som portarna stängdes när silvret tog slut nere i de djupa källarvalven. Sverige hade än en gång tvingats överge silvermyntfoten. Det skulle dröja till 1834 innan den åter infördes.

Bilden ingår i samlingarna på Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

Sedan Sverige i princip övergett silvermyntfoten 1809 var riksdalern inte längre utbytbar mot silver utan värderades dagligen av den internationella valutamarknaden utifrån andra grunder. I vår egen tid - där vi har vare sig silver- eller guldmyntfot för att backa upp valutans värde - ser vi hur valutakurserna svänger kraftigt och oväntat. Dåtidens beslutsfattare hade svårt att förstå hur en fri valutamarknad fungerade och hur priset bestämdes. Karl Johan var mer klarsynt. Han klagade exempelvis ofta med rätta över att spekulanter drog ner värdet. Vi känner igen samma klagan från frustrerade politiker i vår egen tid.

Alla i landets ledning var eniga om att valutans knytning till silver var rätta vägen att åter skapa en stabil riksdaler. Frågan var när och hur silvermyntfoten skulle återinföras. Ett bekymmer var igen marknadens låga värdering av riksdalern. Den skulle göra det extra dyrt för Riksbanken att köpa det nödvändiga buffertlager av silver som riksdalern skulle baseras på den dag Sverige återinförde silvermyntfoten.

Det fanns således flera skäl till att Karl Johan initierade stödköp av riksdalern på valutabörsen i Hamburg. Värdet skulle upp till en mer ”rättvis” nivå.

Stödköp av en valuta har emellertid alltid varit ett vanskligt företag eftersom det är näst intill omöjligt att förutse händelser i omvärlden och valutamarknadens reaktioner på dessa. Till en början fungerade stödköpen som tänkt. Men sedan följde en rad finansiella kriser i omvärlden. Transaktioner gick snett och ledde till förluster för Sverige. I slutändan fick kungen efter politisk press personligen ersätta statskassan med stora belopp för förlorade pengar.

Oppositionen ansåg att stödköpen var omotiverade. Sverige skulle i stället devalvera, d.v.s. anpassa riksdalern till marknadens aktuella värdering, och därefter återinföra silvermyntfoten. Kungen vägrade. Lyckligtvis skulle det visa sig. Han ansåg att en devalvering skulle innebära att nationalförmögenheten minskade i motsvarande grad. I stället valde kungen och hans medarbetare en annan väg för att genomföra den nödvändiga anpassningen av Sveriges ekonomi till omvärlden. De genomförde vad som med modernt språkbruk kallas en intern devalvering.

Sveriges ekonomi hade således efter alla krig kommit i otakt med omvärlden. Produktiviteten var så låg att med marknadens kurs på riksdalern var våra exportvaror inte längre konkurrenskraftiga samtidigt som kursen gjorde den livsnödvändiga importen av mat orimligt dyr. En klassisk devalvering till en realistisk kurs kopplat till en återgång till silvermyntfoten skulle över en natt ha gjort exporten konkurrenskraftig och satt ett rimligt pris på importen. Den hade emellertid inte rättat till skevheten i den svenska ekonomin med högre inflation än omvärlden och en helt otillräcklig produktivitet. Skulle politikerna efter en devalvering inte lyckas sanera ekonomin så skulle Sverige snart åter ha blivit tvunget att devalvera. Vi känner igen oss i de svenska devalveringarna under 1970- och 1980-talen fram till devalveringen 1992 varefter, och först då, Sveriges ekonomi på ett varaktigt sätt rättades till.

Den väg Karl XIV Johan valde, en intern devalvering, är för en regering en tuffare väg att gå än en klassisk devalvering. En intern devalvering kräver omedelbar handling som ofta utsätter medborgarna för krävande förändringar för att återföra det egna landets ekonomi till balans med omvärlden.

En sedvanlig devalvering ger däremot mindre press på ett lands ledning att rätta till de missförhållanden som lett till att den egna ekonomin kommit i otakt med omvärlden. En vanlig devalvering har också andra negativa sidor som omedelbar inflationspress och fördyrad import.

Karl Johan behövde mer tid för att rätta till landets dåliga ekonomi. Det krävdes ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att minska kostnaderna i produktionen av de egna varorna och tjänsterna. Detta var nödvändigt för att åter göra dem konkurrenskraftiga gentemot omvärlden. Samtidigt med detta konstruktiva arbete kunde man förvänta sig att omvärldens förtroende för riksdalern skulle komma tillbaka. Resultat av allt detta skulle bli att den egna valutan stärktes.

Karl Johan hade insett var någonstans i den svenska ekonomin det största problemet låg. Det var i jord- och skogsbruket. Där sysselsattes runt 80 procent av befolkningen. Ändå kunde jordbruket inte föda landet. Detta var beviset på hur illa det stod till med produktiviteten i ekonomin.

Karl Johan tog snabbt en rad initiativ för att genomföra den absolut nödvändiga produktivitetshöjningen inom jordbruket. Redan ett par månader efter Karl Johans ankomst till Sverige togs beslut om inrättandet av Kungl. Lantbruksakademien.

Hushållningssällskap inrättades i alla län med betydande jordbruk. Lantbruksakademien fick i uppdrag att ta fram sädeslag och husdjur som passade i det kärva svenska klimatet. Hushållningssällskapens uppgift blev att till bönder och smeder ute i byarna handgripligt föra ut modern kunskap om hur marken skulle brukas och verktyg smidas.

Kostnaderna minskades och effektiviteten ökade inom jordbruket genom en lång rad olika åtgärder som att låta enskiftet följas det smidigare laga skifte. Utdikningar gjordes i stor utsträckning, torvmossar torrlades och sjösänkningar genomfördes för att utöka arealerna. Nya grödor

tillkom som bättre tålde det svenska klimatet, förbättrad avel, bättre brukningsmetoder, modernare och effektivare redskap. Bland dessa bör nämnas Samuel Owens ångtröskverk som ersatte slagan på loggolvet. Det ålderdomliga treskiftet ersattes av växelbruket.

Alla dessa åtgärder gav ett gott resultat. Och förbluffande snabbt. Redan kring år 1820 hade Sverige ett överskott på jordbruksprodukter som gick på eftertraktad export. Ett par tal räcker för att visa resultatet under Karl Johans regeringstid. Jordbruksarealen ökade med hela 40 procent. Skördarna ökade med 53 procent. Mellan åren 1800 och 1820 femdubblades potatisskördarna.

Flera historiker har i efterhand beskrivit vad som hände inom jordbruket under Karl Johans tid som ett under. Lantbruksakademiens insatser centralt och Hushållningssällskapens praktiska arbete ute bland bönderna i deras byar blev av avgörande betydelse för detta underverk.

Kungen sa således nej till en klassisk devalvering och en intern devalvering gjordes i stället. Tid gavs för att rätta till många missförhållanden i ekonomin. Som ett resultat kunde Sverige 1834 återinföra silvermyntfoten.

Efter 1834 följde en lång period av stabil finanspolitik med ordning och reda i rikets finanser. Historikern Gunnar Wetterberg konstaterar: "Under Karl XIV Johans långa regeringstid stabiliserades penningväsendet för lång tid framöver och bidrog till förutsättningarna för 1800-talets omvandling. Återgången till silvermyntfoten underlättade Sveriges samspel med den växande europeiska ekonomin".

De utrikes affärerna var självfallet av stor betydelse för landets ekonomi. Alla länder under 1800-talets förra hälft strävade efter balans och stabilitet i en brytningstid mellan merkantilism och ekonomisk liberalism med en allt friare utrikeshandel.

Tidens statistik över export och import är bristfällig. Det beror främst på att under vissa år redovisades inte en betydande transitohandel fullt ut. Omfattande smuggling ingick inte heller i siffrorna. Det står dock klart att under ryska kriget och åren därefter gick exporten ner för Sveriges viktigaste exportprodukt, järnet. Sveriges tidigare mycket höga andel på uppemot 35 procent av världsmarknaden föll nu ner till bara fyra, fem procent. Den dramatiska nedgången av marknadsandelen skedde samtidigt som förbrukningen av järn mångdubblades nere i Europa under Napoleonkrigen. Konkurrenterna utomlands hade börjat använda en ny teknik – den s.k. puddlingprocessen – där svavelfattigt järn framställdes med stenkol. Detta gav en högre kvalitet till lägre pris jämfört med svenskt järn som togs fram med träkol.

Sverige blev nästan utkonkurrerat i sin paradgren. Under ett par årtionden blev därför järnbruken tvungna att investera tungt i ny teknik för att höja produktiviteten i framställningsprocessen och kvaliteten på det svenska stångjärnet. Det tog sin tid men successivt ökade därefter de svenska marknadsandelarna igen på den snabbt växande världsmarknaden.

Förutom bergsbruket låg industrin i sin linda år 1810. Sverige hade hamnat efter i den snabba industrialiseringsprocess som pågick i länder som England, Belgien, Frankrike och Tyskland.

Det fanns därför ett stort kapitalbehov för att få igång industrin. Det gällde bl.a. textilindustrin, som var koncentrerad till Norrköping, men i ännu högre grad järnbruken. Det var viktigt att hålla de utrikes affärerna i balans och där hade industrin en stor roll att spela. Kungen stöttade därför den spirande industrin med målet att både öka exporten och ersätta importerade varor med inhemska, allt enligt merkantilismens grundrecept.

Fram på 1820-talet var det inte enbart jordbrukets produkter som ökade exporten. Andra varor började också exporteras. Detta var ytterligare bevis på att en intern devalvering då var på väg att lyckas. Svenska varor hade åter blivit konkurrenskraftiga på världsmarknaden.

Ett annat bekymmer för ekonomin var bristen på krediter och betalningsmedel ute i landet. Det inhemska sparandet var också otillräckligt. Det var Riksbanken och Riksgälden i Stockholm som gav ut sedlar men de hade praktiska svårigheter att få ut dem i landet. Ett av skälen var ett dåligt och otillräckligt vägnät. Bristen på betalningsmedel lokalt var därför ofta akut och en hämsko på ekonomin. På vissa platser började privatpersoner att förbättra sina inkomster genom att ge ut egna sedlar. Det är nämligen en god affär att ge ut sedlar eftersom den i praktiken innebär att pengar lånas av allmänheten till räntan 0 procent. Diskonterna, en form av mindre affärsbanker som funnits i Sverige ett par årtionden, hade alla gått i konkurs under finanskriserna åren efter Napoleonkrigen. Till sist var det endast Riksbanken - i viss mån också Riksgälden, Jernkontoret, handelshus och några få rika privatpersoner - som kunde ge krediter till näringslivet. Riksbankens kunskaper om affärmäns behov och kreditvärdighet ute i landet var självfallet små. Det fanns därför ett stort behov av banker också utanför Stockholm.

Karl Johan var öppen för allt nytt och inte minst nyfiken på vad som hände utomlands. År 1817 skickade han ut en av sina betrodda medarbetare Carl Johan Skogman på långresa till bl.a. England och USA. Skogman kom hem med mängder av förslag, ofta i liberal riktning. Bl.a. borde vi grunda sparbanker. Detta var en ny form av snabbt expanderande bankrörelse som bedrevs ideellt och med starkt socialt patos. Den hade uppstått i Skottland där prästen Henry Duncan 1810 tog initiativet till den första sparbanken. Sparbankerna verkade ute i bygderna för de sparsamma och för driftiga småföretagare.

Modern lagstiftning togs därför fram för sparbanker och affärsbanker. Den första sparbanken grundades 1820 i Göteborg på Skogmans initiativ. Den följdes snart av många andra runt om i landet. Den första affärsbanken, Skånska Privatbanken, grundades 1830 i Ystad på initiativ av kungen. Han bad också sin hovpredikant i staden att bli chef.

Ystad var en idealisk plats för en ny bank. Där fanns det mycket pengar som sökte förräntning. Flera köpmän hade blivit förmögna på smuggling. De hade djärvt hjälpt till att öppna hål i Napoleons sjöblockad av England. Samtidigt fanns det runt Ystad storbönder som ville låna pengar för att köpa mer mark och de modernaste jordbruksmaskinerna som ångtröskverken.

Nästa affärsbank blev Vermlands Provinsialbank i Karlstad år 1833 som också den kom till på kungens initiativ. Sedan följde Östgöta Enskilda Bank i Linköping. Dessa båda banker fick också en av kungens hovpredikanter som chef. Det var kungens store favorit, biskopen Johan Jacob Hedrén, som blev direktör för bankerna i tur och ordning. Nya affärsbanker, s.k. enskilda banker, etablerades sedan under relativt kort tid i alla större städer i landet.

De enskilda bankerna fick stor betydelse för den fortsatta ekonomiska utvecklingen. Äntligen kunde driftiga handelsmän, entreprenörer och de kredithungriga huvudnäringarna försörjas med krediter över hela landet. Bankerna sög upp sparande från allmänheten och kanaliserade det till näringslivet. Dessutom kunde de försörja sitt närområde med sedlar. Bankerna fick nämligen rätt att ge ut egna sedlar. Sedelutgivning är, som sagts, en lönsam affär och bidrog därför till god tillväxt av bankernas egna kapital som i sin tur ledde till ytterligare utlåning.

Det är intressant att notera att när Riksbanken 1904 fick monopol på all sedelutgivning så hade ingen av de enskilda bankerna misslyckats med att lösa in sina sedlar eller betala tillbaka inlånade medel. Inga bankkonkurser således.

Karl XIV Johan avled på Kungliga slottet den 8 mars 1844. Då hade landet levt i fred i 30 år. Det var nästan skuldfritt. Sverige hade under en stor del av 1700-talet och de första åren av 1800-talet haft en stagnerande ekonomi. Nu växte BNP och den ökade under Karl Johans regeringstid med hela 60 procent. Ökningen per capita blev inte lika stor utan stannade på mera blygsamma 16 procent. Skälet till detta var den stora ökningen av befolkningen. Den hade ökat med dramatiska nära 40 procent sedan 1810. Sverige hade nu fler invånare än när Sverige och Finland var ett rike. Förbättrade kommunikationer hade fört människorna närmare varandra.

Biskop Johan Jacob Hedrén (1775-1861), docent i praktisk ekonomi, riksdagsman, blev först biskop i Karlstad och sedan i Linköping. Han var Karl XIV Jobans förtroene, själasörjare och hovpredikant. På uppmaning av kungen tog han först initiativet till VermlandsProvinsialbank, grundad 1832, och därefter till Öst-Götha Bank, grundad 1837. I båda bankerna var han under de första åren chef vid sidan om biskopssysslän.

Hedrén var en av sin tids stora personligheter. Han var kyrklig ledare med frisinnad läggning och en reformator i samhällsfrågor. Hans intressen omfattade allt från näringslivet i stort till nyttan av att odla potatis. Han var kort sagt en man i kungens smak.

Den ekonomiska aktiviteten fick fart och näringslivet började blomstra understött av ett fungerande bankväsen. Rättsväsendet hade byggts ut liksom utbildning och hälsovård. Försvaret stod starkt.

Landets finanser hade på ett lyckosamt sätt ställts i ordning. Karl XIV Johan hade, som historieforskaren Sten Carlsson uttryckt det ”skaffat ett plågat och förödmjukat folk den fred och trygghet som lade en grund för framtida välgång”.

Den sunda ekonomin var den viktigaste byggstenen i detta framtidsbygge. Kraftkarlen bakom var Karl XIV Johan.

LITTERATUR.

- Andreen, Per G (1947). *Carl David Skogman, Stockholms Stads Sparbank*. Stockholm.
- Andreen, Per G (1958-1961). *Politik och Finansväsen. Från 1815 års riksdag till 1830 års realisationsbeslut*. Stockholm
- Bagge, Gösta (1931). *Det moderna näringslivets uppkomst (utgåva 2)*. Stockholm
- Beckman, Kaj (1912). *Östergötlands Enskilda Bank 1837-1912*. Linköping
- Carl Johan, Kronprins (1817). *Tal, Bref och Proclamationer*. Stockholm
- Carlsson, Sten (1961). *Svensk Historia*. Stockholm
- Favier, Franck (2010) (på franska). *Bernadotte: un maréchal de l'empire sur le trône de la Suède*. Paris
- af Geijerstam, Jan; Nisser, Marie (2011). *Bergsbruk - gruvor och metallframställning*. Stockholm
- "Historisk monetär statistik, Sverige 1665-2008", Sveriges Riksbank. Stockholm
- Höjer, Torvald T-son (1934, 1943, 1960). *Carl XIV Johan, Tre delar*. Stockholm
- Koch, Karin (1931). *Skånska Privatbanken: minnesskrift*. Stockholm
- Lagerqvist, Lars O (2005). *Karl XIV Johan: en fransman i Norden*. Stockholm
- Lindqvist, Herman (1998). *När riket sprängdes och Bernadotte blev kung. Historien om Sverige*. Stockholm.
- Lindqvist, Herman (2009). *Jean Bernadotte: mannen vi valde*. Stockholm.
- Montgomery, Arthur (1934). *Svensk socialpolitik under 1800-talet*. Stockholm
- Sjöström, Olof (2009) *Karl XIV Johan – det moderna Sveriges grundare*. Göteborg
- Sjöström, Olof (2010) (på franska). *Karl XIV Johan – Un Français roi de Suède*. Göteborg.
- Starbäck, Carl Georg; Bäckström, Per Olof (1886). *Carl XIII och Carl XIV Johan. Berättelser ur Svenska Historien*. Stockholm
- Wetterberg, Gunnar (2009). *Pengarna & makten: Riksbankens historia*. Stockholm

KVINNLIGA ARENOR UNDER KARL XIV JOHANS TID

Kvinnors insatser på de sociala och kulturella områdena.

Carin Bergström

I Sverige kännetecknades under första hälften av 1800-talet av de alltmer växande sociala problemen som följde i befolkningsökningens spår. Fortfarande var Sverige ett jordbruksland men jorden räckte inte till för alla utan många människor drog sig in till städerna. Inte minst fick en stad som Stockholm se sin befolkning växa snabbt och även rikets andra stad Göteborg led av växtverk. Vem skulle ta hand om de fattiga och oförsörjda? Vad skulle man göra med alla de människor som flyttade från sina hemorter på landsbygden in till städerna och som inte myndigheterna hade någon kontroll över. Samhället hade inte tillräckliga resurser för att lösa befolkningstillväxten. Det kanske inte många vet, men det var passtväng även för resor inom landet ända till 1860. Man kunde inte flytta från en socken/församling till en annan utan tillåtelse, men det var just det svenskarna började göra vid den här tiden till myndighetspersonernas förskräckelse!

Debattens vågor gick höga både i regering, riksdag - som fortfarande bestod av de fyra stånden - och i den växande tidningspressen, hur man skulle förhålla sig till det "nya" samhället. Det samhälle som höll på att bryta sönder gamla strukturer, där statskyrkan stod stark, där äktenskapet var heligt och hushållet med man hustru och barn och eventuella tjänstehjon var de byggstenar som nationen vilade på.

Det är i ljuset av de här samhällsomvandlingarna vi ska se den mängd av frivilliga föreningar som såg dagens ljus i Sverige under första hälften av 1800-talet. Grundandet av föreningar var ett medveten socialpolitiskt alternativ till de åtaganden som staten inte klarade av att uppfylla. Benämningen frivillig är kanske missvisande, för det fanns ingen tydlig gräns mellan det privata och offentliga. Det var framför allt föreningarna som kom att engagera sig i och kämpa mot fattigdom, obildning, religiöst och moraliskt förfall.

Det är i de här välgörenhetsorganisationerna, som kvinnor börjar ta plats. Genom sitt engagemang i sociala frågor kliver de ut i offentligheten och får egna arenor att stå på och verka utifrån. Observera att vi talar om kvinnor ur de högsta samhällsklasserna - de välbeställda, etablerade oftast gifta kvinnorna ur adelsståndet eller borgarståndet. De såg som sin uppgift att lindra nöden som enligt deras synsätt var både av materiell och andlig art.

Docent Carin Bergström är överintendent och f.d. chef för Kungliga Husgerådskammaren. Historiker och författare.

Välbeställda och etablerade kanske dessa kvinnor var men de var inte myndiga. Maken var hustrun förmyndare och först 1921 blev gift kvinna myndig. Ogifta kvinnor blev från och med 1863 myndiga om de hade uppnått 25-årsåldern. Om de sedan gifte sig blev de åter omyndiga. Som änka däremot hade kvinnan en självständig ställning och betraktades då som en fullvärdig medborgare. Man kan därför konstatera att kvinnan hade ett dåligt utgångsläge när det gällde att ha inflytande på samhällsbygget under Karl XIV Johans regeringstid. Med rätta suckar en känd kvinna de här åren. "Hur mycket skönt går man ej miste om för det man är fruntimmer och icke kan gå ut utan eskort och beskydd. Ack jag ville vara karl och få ströfva fritt". Denna kända kvinna var Fredrika Bremer, som, stred för kvinnans rättigheter och som i sina romaner tar hon upp temat om kvinnor som var instängda i hemmet medan mannen kunde röra sig fritt i samhället.

Den första filantropiska förening som drevs av kvinnor var Fruntimmers Bibel-Sällskapet som startade 1819 i Stockholm. Som förebild hade den det Svenska bibelsällskapet som grundats några år tidigare. Dess huvudsyfte var att köpa in biblar och se till att de spreds över hela landet. Idén till ett bibelsällskap kom som så mycket annat vid den här tiden från England. En grupp kvinnorna bildade nu en parallellförening till Svenska bibelsällskapet. Det var någonting nytt att kvinnorna organiserade sig och skulle verka utanför hemmets sfär. Och kanske var det tryggt för kvinnorna som var ovana vid föreningsverksamhet att de kunde imitera det Svenska bibelsällskapets organisationsmodell med styrelse, ordförande, sekreterare, revisor samt en årberättelse som kom att tryckas och spridas. Till skattmästare valde man dock en man.

Fruntimmers Bibel-Sällskapet hade en speciell profil vad gällde att sprida den heliga skriften. De riktade sina gåvor i form av en vackert inbunden bibel till "en torftigt och för dygdigt leverne utmärkt brudpar i varje församling". För att förhöja gåvans värde skulle boken lämnas över vid själva vigseln i den förhoppning att den då oftare skulle komma till användning. Enligt sällskapets första ordförande, grevinnan Augusta Löwenhielm, var det tänkt att brudgåvan skulle användas för det kommande släktets kunskap, sedlighet och lycksalighet. Egentligen var det till bruden, det vill säga den blivande modern man vände sig till. Man hade en föreställning om att om man "satsade" på modern skulle man kunna häva det moraliska förfall som tiden kännetecknade av. Det föddes ett skrämmande stort antal barn utanför äktenskapet i Stockholm i början av 1800-talet. Föreställningen om moderskapets särart kom att bli ett genomgående tema i fruntimmersföreningarnas program.

Ännu en filantropisk förening såg dagens ljus ungefär samtidigt som det kvinnliga bibelsällskapet. Den hette kort och gott Vålgörande fruntimmersällskapet. Ett större antal kvinnor samlades under ledning av prinsessan Sophia Albertina och beslöt att årligen söka samla ihop pengar för

att kunna ge bidrag till, som det hette ”allmänna uppfostringsinrättningar för fattiga flickor samt behöfvande kvinnor af olika samhällsklasser inom hufvudstaden”. Sällskapet hade sina möten i prinsessan Sophia Albertinas palats, det vill säga Arvfurstens palats, vid Gustaf Adolfs torg och prinsessan höll i ordförandeklubban både vad gällde själva sällskapet och dess direktion. När Sophia Albertina dog 1929 tog kronprinsessan Josefina över ordförandeskapet - förmodligen upplärd av prinsessan hur en dylik förening skulle skötas. Efter Josefina gick ordförandeskapet vidare till nästa generation kvinnliga medlemmar av kungafamiljen som prinsessan Eugénie och därefter drottning Viktoria. Sällskapet upphörde troligen i början av 1930-talet.

Det var viktigt för en förening att ha en kunglig person som beskyddare och förebild och kronprinsessan Josefina och kronprins Oscar är kända för sitt sociala engagemang. Bland annat skrev Oscar anonymt en bok Om straff och straffanstalter, där han förespråkade en humanisering av kriminalvården. Josefina tog emot hjälpsökande på Slottet på en speciell fastslagen tid, först två dagar i veckan sedan varje dag.

I samband med tvåhundraårsjubileet av Karl XIV Johans ankomst till Sverige gjorde Husgerådskammaren på Hennes Majestät Drottningens initiativ en utställning på Kungliga Slottet som hade titeln Hemma på Slottet - hos de första Bernadotterna. Här lyftes drottning Josefinas sociala engagemang fram. Förutom sitt deltagande i Vålgörande fruntimmersällskap stiftade hon också Sällskapet för öm och sedlig modersvård, Sällskapet de fattigas vänner och Sällskapet till arbetsamhetens uppmuntran samt kronprinsessans Josefinas slöjdskola för fattiga flickor.

Som synes månade fruntimmersföreningarna om flickors utbildning, både den som var praktisk inriktad och mer teoretiska. Ett exempel är Sällskapet för bildandet af småbarnsskolor i Göteborg som konstituerades 1839 och som några kvinnor ur Göteborgs societeten stod bakom. Syftet var att erbjuda undervisning till företrädesvis som det står Döttrar af torftiga embetsmän och borgare i Göteborg. Men det var framförallt i Stockholm behovet av hjälpverksamhet var störst och när överståthållaren år 1835 skulle försöka redogöra för alla filantropiska föreningar i huvudstaden hade han svårt att hålla räkning på dem.

Trots att kvinnorna inte var myndiga under första hälften av 1800-talet så lyckades de ändå skapa egna plattformar i det offentliga livet tack vare sitt hängivna arbete i olika filantropiska föreningar.

BARNUNDERVISNINGEN - EN TIDIG KVINNOVÄRLD

Att starta och understödja skolor för unga flickor måste ha varit viktig för den kommande ”kvinnorörelsen” i och med att den bidrog till att nästa generation kvinnor tack vare en utbildning kunde räta på ryggen och ta för sig av samhällslivet.

Skolans värld kom att bli betydelsefulla arenor för kvinnors insatser både på det sociala och kulturella området. Att kvinnor skötte barnens undervisning har en lång tradition i Sverige inte

minst ute på landet där så kallade läsmostrar eller läsgummor biträdde prästen och klockarna i ABC-undervisningen. Det mest elementära var att lära sig läsa innantill så att man kunde tillgodogöra sig det som stod i Luthers lilla katekes. Följden blev att svenskarna blev ett läsande folk tidigt - många redan i slutet av 1600-talet -, medan det länge var skralt med skrivkunskheten. Att kunna sin katekes, var den biljett som krävdes för att få inträde till vuxenlivet. Om man inte kunde sina kristendomsstycken fick man inte tillstånd att gifta sig och blev även nekad att få ut det betyg man behövde för att kunna flytta ur sin församling.

Även när det gällde skolfrågor gick den kungliga familjen i bräschen. Som redan nämnts var kronprinsparet Josefina och Oscar mycket engagerade i tidens socialliberala frågor och där ingick också tidens stora debattämne, huruvida man skulle införa ett allmänt skolväsende eller ej. Den 15 februari 1839 skrev kronprins Oscar ett inlägg i Post och Inrikes tidningar, där budskapet var att regeringen borde ta ansvar för folkutbildningen. Prinsen menade att "det bör vara en national angelägenhet, ej en ståndsfråga; bildningen bör förbliva religiös, men därjämte antaga en mera nationell karaktär och anda". Oscar framkastade också ett förslag på hur folkskolan kunde organiseras och i hans förslag låg att både lärare och lärarinnor borde anställas. Det är intressant att kronprins Oscar var så framsynt att han förordade kvinnliga lärare för när väl lagen om den obligatoriska folkskolan kom 1842, kunde inte kvinnor bli folkskollärare. I och med att folkundervisningen nu blev en nationell angelägenhet skulle lärarkallet bara vara förbehållet män och inte kvinnor. Först sexton år senare fick kvinnorna tillträde till folkskoleseminarier.

Sammanfattningsvis kan man säga att kvinnorna var på frammarsch under första hälften 1800-talet tack vare att de organiserade sig i föreningsväsendet. Långsamt började de spela på samma offentliga planhalva som männen. En arena som kvinnorna delat med männen långt före Karl XIV Johans tid var skolans värld, men det är först under andra hälften av 1800-talet och ett par decennier efter folkskolans införande 1842 som lärarinneyrket professionaliserades. Då fick kvinnor tillträde till seminariet där det utbildades till småskollärare eller folkskollärare.

Om man ser på kvinnans plats i samhället ur ett kungligt perspektiv tycker jag att det är intressant att drottning Desirée, det vill säga Karl XIV Johans hustru, i åttaårsåldern skaffade sig Fredrika Bremers Herta eller en själs historia så fort den kom ut på franska. Detta exemplar står bland hennes böcker i Bernadottebiblioteket på Kungliga slottet.

LITTERATUR:

- Carin Bergström *Skolmostrar och Läsmästare*. Nordiska museet 2000
- Ibid., *Självständig prinsessa. Sophia Albertina 1753-1829*. Adantis 2011
- Christina Florin, *Kampen om katedern. Feminisering och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860-1906*. Umeå universitet 1987
- Marja Taussi Sjöberg, Tinne Vammen (red). *På tröskeln till välfärden*. Carlssons förlag 1995
- Ingrid Åberg "Välgörenhet och emancipation. Fruntimmersföreningarna i 1800-talets samhällsomvandling". Carl Johans Förbundets handlingar 2006-2012
- Hemma på Slottet - hos de första Bernadotterna*.
Kungliga Husgerådskammarens skrifter, 11, 2010
- Göran Alm, Antoinette Ramsay Herthelius,
Bernadottebiblioteket – en kunglig kulturskatt. Kungliga Husgerådskammaren, 2007

Bild Saknas

Kejsar Napoleon I tar i oktober 1810 farväl av sin marskalk prinsen av Ponte Corvo Jean Bernadotte sedan denne blivit vald till kronprins av Sverige. Bernadottes avsked från Napoleon, litografi av Carl Andreas Dahlström.

Foto: Leif Jansson

DET SVENSKA ARVET FRÅN NAPOLEONS FRANKRIKE

En tacksamhetsskuld?

Franck Favier

Frågan kan vid första åsyn tyckas något märklig. Under denna tid invaderades aldrig Sverige av Frankrike, landet ockuperades inte heller. Efter mötet i Tilsit (1807) lovade Napoleon tsar Alexander att en armé skulle tåga mot Sverige med utgångspunkt från Danmark. Marskalk Bernadottes trupper fick dock aldrig möjlighet att inleda sin offensiv, men förberedandet av den militära operationen gav marskalken tillfälle att bli bekant med den skandinaviska halvön. Napoleon kom därmed inte att lämna sitt avtryck i Skandinavien på samma sätt som han gjorde i exempelvis Tyskland och Italien.

Likaså intog Sverige till en början en tämligen återhållsam attityd gentemot Napoleons tillvägagångssätt och krav ute i Europa. Gustav IV Adolf bröt emellertid redan 1804 med Napoleon till följd av de franska ingripandena i det tysk-romerska riket för vilket Sverige tillsammans med Frankrike stod som garantier alltsedan den Westfaliska freden 1648. Gripandet och avrättningen av hertigen av Enghien⁽¹⁾ i Baden, vars markgreve stod Sveriges konung, Gustav IV Adolf, nära⁽²⁾ hade påverkat detta beslut.

Kungen tvingades abdikera 1809 och hans farbror och efterträdare, Karl XIII, förblev mycket reserverad när det gällde tillämpningen av kontinentalblockaden, som infördes som ett krav på Sverige i Parisfördraget (januari 1810). Kontinentalblockaden, som hade en menlig inverkan på den svenska handeln, respekterades i realiteten föga i hamnarna i Stralsund och Göteborg. De två år den svensk-franska alliansen varade (1810-1812) var föga framgångsrika för de båda ländernas gemensamma intressen. Relationerna försämrades också på nytt märkbart under denna period. Napoleon skrev:

"Inga obundna stater, det finns inte längre några neutrala länder. Engelsmännen erkänner inte sådana längre, jag vill inte heller erkänna dem. Sverige är orsaken till de kriser jag genomlider, landet har åsamkat mig mer skada än fem koalitioner tillsammans".

(1) Louis Antoine Henri de Bourbon, Duc d'Enghien

(2) markgreven var bror till Gustav IV Adolfs svärfar, som avled i en olycka i Sverige år 1801

Fil. dr Franck Favier är historiker och författare. Han är lärare för preparandklasser (postgymnasial utbildning, i regel tvåårig) vid Lycée Janson de Sailly, Paris. Utbildningen är avsedd att kvalificera för studier vid franska elit högskolor.

Medan Napoleon i slutet av år 1810 krävde en strikt tillämpning av kontinentalblockaden, gick denna begäran emot de svenska intressena och den nyvalde kronprinsens svar blev snabbt och koncist:

"Jag har inte kommit till Sverige för att ruinera nationens intressen, utan för att försvara dess rättigheter. Jag älskar Frankrike, men jag sätter Sverige främst".

Meningsutbytet förebådade den brytning som skulle komma år 1812.

Den franska dominansen i Europa fick inte desto mindre konsekvenser för Sverige, vilka kom att medföra en trefaldig politisk kursändring:

- En inrikespolitisk kursändring, som inleddes med avsättningen av Gustav IV Adolf till följd av hans nederlag gentemot den ryske ärkefienden som vid denna tidpunkt åtnjöt stöd av Frankrike. Denna händelse gav Sverige möjlighet att reformera landet och 1809 införa en ny konstitution, en av Europas mest moderna vid denna tid.

- Valet av en ny kronprins av franskt och ofrälse ursprung medförde också en brytning i den dynastiska traditionen. I stället för att återuppliva den traditionella svensk-franska alliansen med rötter tillbaka till Gustav I och Frans I av Frankrike, kom kronprinsens tillträde snarare att innebära en splittring som senare följdes av en kylig attityd gentemot varandra från de två ländernas sida.

- Slutligen följde även en brytning på det geopolitiska planet, då den nye kronprinsen övergav Finland till förmån för en omorientering av Sveriges intressen västerut, mot Atlanten genom de förenade konungarikena Sverige och Norge med Karl XIII som regent i båda.

Den äventyrliga Napoleon-epoken omdanade följaktligen Sverige och förde landet in i den moderna eran. Men snarare än att endast vara Napoleons verk, var det följden av de val en av hans närmaste män, marskalk Bernadotte, kom att göra.

Även om denne aldrig varit en trogen anhängare av kejsaren, utan till och med vid flera tillfällen med rätt eller fel ansågs som ett "hinder" (hans deltagande i komplotter under empirtiden är dock svårbevisade), var han i sin egenskap av general, ambassadör och krigsminister under revolutionen och senare som marskalk och slutligen prins av kejsarlig nåde (Prince de Ponte-Corvo) en värdig representant för detta nya Frankrike; alltid motiverad att sprida den Stora nationens idéer vars arvtagare Napoleon såg sig vara. Denna franska karriär hade laglydigheten som sitt kännetecken.

Bernadotte vägrade alltid att ifrågasätta de politiska regimer som vilade på val; han tvekade exempelvis att leda en av jakobinerna initierad statskupp sommaren 1799 och lämnade därigenom vägen fri för Brumaire-kuppen. Hans motstånd mot konsulatet ändrade ingenting i detta avseende. I likhet med flera generaler som Moreau, Delmas och MacDonald, ifrågasatte han Napoleons makt och anslöt sig inte till regimen förrän efter

Bild Saknas

Karl Johan kröntes den 7 september 1818 till konung av Norge. Kröningen ägde rum i Nidarosdomen i Trondheim, Nordens mest praktfulla kyrkobyggnad, där Norge krönt sina kungar genom århundradena. Här kröntes Karl Knuts-son Bonde år 1449 till kung av Norge. Han var kung i Sverige under tre perioder men i Norge endast under åren 1449-1450. Han var den förste norske kung som bar namnet Karl. Den andre blev Karl XIII och den tredje således Karl Johan. För många av dåtidens norrmän blev han därför Karl III Johan eller rätt och slätt Karl Johan.

Tavlan är målad av Jacob Munch år 1822. Den hänger på Det Kungliga slottet i Oslo. Grundstenen till slottet lades 1825 i vad som då hette Christiania. Det stod klart först 1849 och då var Oscar I kung i Norge. Den 1 januari 1925 ändrades namnet på Norges huvudstad till Oslo. Fotografiet har ställts till förfogande av det Konglige Hoff.

två folkomröstningar 1802 och 1804, varav den senare efter ett *senatus consultum* (dekret utfärdat av senaten) medgav att ”*republikens styre anförtroddes en Kejsare*”.

Nationen hade givit sitt samtycke och marskalken förband sig att respektera detta lagligt förankrade beslut.

I Sverige var den nye kronprinsen arvtagare till dessa rättsliga och politiska värderingar. Landet hade dock inte inväntat Bernadottes ankomst för att inleda politiska reformer. Avsättningen av Gustav IV Adolf och införandet av en ny konstitution 1809 hade givit riksdagen ökade befogenheter. Men det var under Karl XIV Johans regenttid som ett parlamentariskt system såg sin början genom kommittéer och parlamentariska debatter, även om det ibland, som under åren 1838-1840, skedde på kungens bekostnad. Denne såg sig som ”*en republikan på tronen*”, som endast ville ”*regera genom lagar*” och vägrade att återgå till en maktdelning. I många av sina tal utvecklade han idén om en pakt med nationen, vars representant han såg sig vara genom valet till regent.

År 1823 deklarerade han inför Riksdagen: *"Landets organisation måste ha en perfekt balans mellan regenten och den lagstifande församlingen.*

Denna jämvikt är den väsentliga grunden för ett ömsesidigt förtroende och är förankrad i vår grundlags anda". I ett annat uttalande fastslog han att han *"endast ville regera genom lagar"* samt att *"han inte hade andra ambitioner än att vara en konstitutionell monark för fria män"*. Han gav följaktligen den svenska monarkin en ny dimension. Frihet och jämvikt mellan maktens utövare blev grundpelarna för kontraktet med nationen, ett första arv från den franska revolutionens idéer.

Ytterligare ett arv kan återfinnas i teorin om naturliga gränser. Denna nämndes första gången år 1642 i ett av kardinal Richelieus efterlämnade testamenten. Den övertogs senare av preussaren Jean-Baptiste Cloots år 1786, då för att begära annektering av floden Rhens vänstra strand. Jakobinerna använde sig även av teorin under den franska revolutionen (Danton hävdade inför nationalförsamlingen den 13 januari 1793: *"Frankrikes gränser är satta av naturen: Rhen, havet och Alperna"*) och tillämpade den under de krig som följde. Visserligen överskred Frankrike på grund av blockaden under Empiretiden sina legitima gränser som då sträckte sig från Rom till Hamburg, men fransmännen förblev mycket fästa vid denna teori som band ett territorium till ett folk. Förlusten av Alsace-Lorraine blev ett exempel på detta under det fransk-preussiska kriget år 1870.

Genom att definitivt överge Finland till förmån för Norge, kom kronprinsen 1812 att tillämpa en politik som medförde en ändrad inriktning för Sverige, bort från Östersjön i riktning mot Atlanten, och därigenom ganska strikt följa teorin om en enad skandinavisk halvö med naturliga gränser. Hans politik återuppväckte dessutom ett av Gustav III:s projekt som tidigare inte hade vunnit något särskilt gehör hos den svenska eliten (år 1810 hade general Adlersparre varit en tidig förkämpe för detsamma).

Vid sin ankomst till Sverige hade Karl Johan klarsynt nog insett omöjligheten att återerövra Finland på lång sikt. Landet skulle alltid utgöra en källa till problem med Ryssland och en tvist riskerade medföra ödesdigra konsekvenser för Sverige. Karl Johan deklarerade år 1810: *"Genomföra ett krig i detta syfte skulle vara en dårskap jag inte kommer att låna min hand till"*. Att vända blicken i en annan riktning var ett bättre och mera naturligt förankrat alternativ för nationellt oberoende.

Även om erövringen av Norge inte var en annektering, utan endast utgjorde en dynastisk union, skulle tillkomsten av en ny stat på den skandinaviska halvön och tillämpandet av en aktiv neutralitet gentemot Ryssland och England bli till en symbol för nationellt oberoende och ett arv efter Karl Johan och den franska revolutionen under lång tid framöver ända till år 1905.

Ett tredje arv från revolutionens era kan också spåras tillbaka till Karl Johans regeringstid. Han kom att tillämpa ett flertal revolutionära principer, som han haft tillfälle använda sig av under sin "prokonsulära"⁽³⁾ tid i Hannover (1804) och i de hanseatiska provinserna (1808). Han gav prov på detta redan de första åren efter sin ankomst till Sverige, bland annat under sin kronprinstid mellan åren 1810 till 1818. Låt oss nämna några exempel:

Inom ramen för omorganisationen av den svenska armén införde han redan 1812 en beväringssplikt för alla män mellan 20 och 25 år. Med Jourdan-lagen ("loi Jourdan") av 1794 som förebild, vilken försåg Napoleons arméer med soldater fram till 1815, skapades genom beväringssplikten en länk mellan nationen och dess armé. I brist på pengar fungerade detta system dock ej fullt ut i Sverige förrän efter år 1841, och särskilt efter 1901 då en obligatorisk allmän värnplikt infördes som kom att kvarstå fram till juli 2010. Den kom följaktligen under närmare två århundraden att utgöra en grundstolpe för ett samhälle som strävade efter jämlikhet.

Han medförde också från det kejserliga Frankrike sin strävan att mätta befolkningen. Napoleon hade under hela revolutionen sett de politiska konsekvenserna av hungersnöd och hade skapat ett omfattande system av infrastrukturer med uppgift att försörja Paris. Såsom exempel beordrade han konstruktionen av Ourcq-kanalen i syfte att föra vatten från Marne till Paris, lät uppföra övertäckta marknadshallar i Paris, en sädesmarknad och slakterier. Han ingöt nytt liv i den agronomiska forskningen genom inrättandet av sällskap och akademier, mm.

Byggandet av Göta kanal (ett gammalt projekt från 1757 initierat av Daniel Thunberg) av ingenjören Baltzar von Platen mellan 1810 och 1832, inrättandet av en lantbruksakademi år 1811 och ett skogsinstitut 1828 samt införandet av skiftesreformen 1827 (lagaskiftet) var alla reformer genomförda av Karl Johan som klart hade vunnit Napoleons bifall.

Vad beträffar lagstiftningen fanns det såväl i Frankrike som i Sverige en mängd lagar som konstitutionsenligt inte hade upphävts. I likhet med Napoleons införande av en civillag (Code civil) instiftad år 1804 och en strafflag (Code pénal) år 1805, beordrade Karl Johan redan år 1811 inrättandet av en lagkommitté som ledde fram till en rad civilrättsliga lagprojekt. År 1834 införde kungen en lagbulletin - "Juridiskt arkiv" (föregångare till "Nytt Juridiskt Arkiv") - enligt fransk förlaga.⁽⁴⁾

Slutligen, på det mer anekdotiska planet, kan vi dra oss till minnet ytterligare två episoder. Det första är av religiös karaktär. Katolik sedan födseln, ateist av religiös indifferens och revolutionär övertygelse och endast tillhörande den protestantiska kristna tron av respekt för den svenska konstitutionen, såg Bernadotte som kung av Sverige religionsfriheten som en grundläggande mänsklig rättighet, ett arv från deklarationen av 1789 om de mänskliga och medborgerliga rättigheterna.

(3) "les Proconsulats" (Napoleontidens prokonsulat)

(4) ("Journal officiel français")

Han försökte med denna som grund år 1838 genomdriva en förordning som upphävde de särskilda begränsningarna för judar. Han hämtade här inspiration från de emancipationslagar som antagits av den franska konstituerande församlingen 1791 och i Napoleontidens planer för en fri religionsutövning (Sanhedrin år 1807). Spänningarna blev dock starka eftersom Riksdagen vägrat införa förordningen året innan.

Den andra episoden, av något mindre vikt, var införandet av en hemlig polis av en misstränsksam regent, utan eller med ringa kunskaper i svenska språket. Även om denna styrka var föga betydande till storleken, påminde den givetvis om de många parallella, polisiära strukturer som utvecklats i Frankrike under empiretiden av den till Bernadotte närstående Joseph Fouché i syfte att kontrollera den allmänna opinionen. Samma misstro fanns även gentemot pressen som 1812 (då kronprinsens allianspolitik var mycket kritiserad) efter riksdagsbeslut stod under kontroll, men som gradvis erhöll friare villkor. Ett exempel på detta var Hans Hierta och hans tidning Aftonbladet.

När allt kom omkring, hade minnena från den franska revolutionen hos Karl Johan utvecklat en stark rädsla för anarki och även om han successivt ville införa revolutionens värderingar, var det under kontroll av en stark och paternalistisk makt med tydlig respekt för ordning, i en stat styrd av ett klart regelverk. Beslut som åter en gång sannolikt skulle ha vunnit förste konsuln Bonapartes bifall under hans rekonstruktion av Frankrike mellan 1800 och 1804.

Dessa sammanträffanden är knappast tillfälligheter och en närmare analys skulle komma att visa detta än tydligare.

Det var inte bara Napoleontidens idéer och principer utan den franska revolutionen som kom till Sverige med Bernadotte. Som den pragmatiker han var, kunde denne mycket väl anpassa detta arv till sitt adoptivland och vinna, som hans valspråk sade, folkets kärlek.

I realiteten lyckades han grunda en solid och varaktig dynasti, baserad på en sammanslagning av traditionell svensk monarki och den franska revolutionens principer. Han blev på detta sätt en föregångare till en politisk modell baserad på dialog och kompromissvilja, som Sverige idag ser sig som ett gott exempel på. Han blev därmed den republikanske monark han föresatt sig att bli, och lyckades här med det som Napoleon i Frankrike misslyckats med!

År 1821, några månader efter kejsarens död, skrev han ett brev till sin son Oscar i vilket han som Sveriges konung jämförde deras båda roller i historien: *"Om Bonaparte var den främste under vårt sekel ifråga om militära meriter, överträffade jag honom ifråga om ordningssinne, observationsförmåga och omdöme."*

*Översättning från franska av Christina Schuli, Institut Français de Suède.
[översättarens anm.: 1 – 4]*

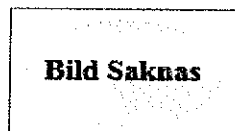
AVSLUTNINGSANFÖRANDE

Jean-Pierre Lacroix

Det är en stor ära och glädje för mig att delta i det här seminariet. De framstående talare som har föregått mig har understrukt Bernadottes många egenskaper och talanger, som grundare av det moderna Sverige. Han var en ledare med exceptionell vision, pragmatism och beslutsamhet.

Mötet mellan Bernadotte och Sverige blev unikt – mellan en person och ett land - under de särskilda historiska omständigheterna.

Att studera olika aspekter av det här mötet är fascinerande. Att lära sig hur en man från Bearn i södra Frankrike gradvis identifierar sig med Sveriges öde och börjar intressera sig för landet. Det är inte bara spännande, utan också mycket inspirerande.

Jean-Pierre Lacroix, fransk diplomat, är sedan år 2011 Frankrikes ambassadör i Sverige.

För mig finns det mycket att tänka på i sättet som Bernadotte, en man med utländsk kultur och utbildning lär sig att förstå svensk kultur, svenska vanor och världsbild. Det är precis vad diplomaterna alltid måste försöka göra, men det är lättare sagt än gjort.

Men Bernadottes utmaning var naturligtvis mycket större än det diplomatiska uppdraget i ett vänskapligt land. När han landsteg i Sverige artonhundranio, befann sig landet i en orolig situation. Förväntningarna, ibland motsägelsefulla, var stora på den franske marskalken som visste lite om Sverige och svenskarna. Men Bernadotte övervann hinder som skulle ha varit oöverstigligen för de flesta människor, och han kunde leda Sverige genom imponerande förändringar.

Bernadottes berättelse visar den avgörande roll som några exceptionella människor kan spela för att ändra händelsernas kurs. I hans exempel ser jag en parallell med de visionära grundarna av dagens Europa. För några dagar sedan firade vi femtio-årsdagen av det fransk-tyska vänskapsfördraget, som bidrog så mycket till ett fredligt Europa. Precis som General de Gaulle och Konrad Adenauer, om än i olika sammanhang, skapade Bernadotte fred och stabilitet tack vare en förmåga att "tänka nytt" och en imponerande framåtblickande syn.

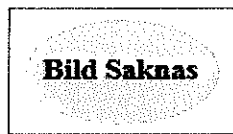
I Sverige väntade man sig att Bernadotte skulle kräva hämnd och återerövringen av Finland efter nederlagen mot Ryssland. Men Bernadotte hade intuitionen att Sveriges främsta intresse var att övervinna den här smärtsamma perioden i historien, och att etablera fredliga relationer med den stora grannen. På samma sätt hade de Gaulle och Adenauer den nödvändiga klarsynheten och realismen att välja freden och försoningen över hämnden och hätskheten.

Bernadottes stora lektion till mig, är samma som de Gaulles och Adenauers, att den verkliga pragmatismen inte är att bara acceptera verkligheten precis som den är, utan att kunna föreställa sig en bättre verklighet och att använda intelligens för att få det att hända.

Nu återstår det för mig att avsluta seminariet. Jag vill återigen tacka alla talare. Jag vill också tacka er för uppmärksamheten.

LUNCHKÅSERI

Lars O. Lagerqvist

*Kammarspisning hos Karl Johan, denna gång under tiden som kronprins. Han äter kyckling och adjutanten överste d'Orchimont kommer med en olämplig svarsreplik efter en fråga. Av Fritz von Dardel. Privat ägo.
Foto: Nordiska Museet.*

När den nyvalde tronföljaren anlände till Sverige på hösten 1810 var han en man om 47½ år, en ålder som många inte uppnådde på denna tid. Han hade redan lärt sig mycket om sitt nya land och mer skulle han inhämta under åren som gick. Men en sak lärde han sig aldrig, som vi tidigare nämnt under förmiddagens seminarium – det svenska språket. Och till detta skulle jag vilja lägga den svenska maten (och drycker som brännvin), som han avskydde. Några undantag fanns det förstås – han gillade vår köttbuljong och stekta äpplen. All annan mat måste göras à la française.

Vad var det nu han gillade? Kyckling förstås; på en karikatyr av Fritz von Dardel ser vi Karl Johan – ännu kronprins – spisa just denna fågel med sin adjutant, general d'Orchimont (invandrarsläkt liksom Bernadotte, men hundra år tidigare). Han säger: "Herr general, man har sagt mig att jag liknar en örn". Adjutanten replikerar: "Javisst, särskilt när E. K.H. gnager på ett kycklingben". Karl Johan tittar mörkt på adjutanten och det talas sedan inte mera om örnar. Men kyckling i olika former blev det ofta.

Fil.lit. Lars O. Lagerqvist är f.d. museidirektör vid Kungl. Mynikabinettet Sveriges Ekonomiska Museum i Stockholm, historiker, författare, ordförande i Bernadotte-Musei Vänner

Kalkkött tyckte Karl Johan om och det äts flitigt efter franska recept. Dåtida svenskt oxkött var nog inte av högre kvalitet i Skandinavien och blev mest till buljong. Grönsaker var alltid tillbehör för dessa rätter, ofta från kungens egna odlingar i Skåne. Därifrån kom förresten en av hans favoritostar – av vilken typ har det inte gått att utforska!

Fisk och skaldjur ingick nästan alltid i menyn, flundror från Östersjön men också sjö-tunga och rocka ("rai au beurre noir") från västkusten med snabbtransport. Under vinterhalvåret kom också ostron och hummer, som serverades nästan dagligen. Vi får inte glömma svampen cèpe, som vi kallar karljohan, just därför att kungen var så förtjust i denna sopp. Dessert fanns alltid, förstås, inte bara stekta äpplen utan en del läckerheter vars recept togs fram ur den kejsarliga franska kokboken. Som t.ex. bavaoise-kräm. Av småkakor blev det macron, madeleine, genoise m.m. Våra franska seminariedeltagare vet förstås att madeleinekakan uppfanns av Ludvig XV:s svärfars köksmästare i Nancy omkring 1730?

Vinkällaren var välförsedd. Importen skedde till stor del från en agent i Bordeaux, som också fick ordna de viner från trakten av Pau, som kungen ville ha tillgång till, och aldrig cognac. Det fanns till och med vin från Korsika – knappast särskilt uppskattat vid denna tid men väl ett minne från soldaten Bernadottes tre år på ön. Champagne kom via Hamburg och vanligast var den gedigna Mumm Verzenay (namn på en av de högklasserade druvorna i distriktet). Tvåusen magnum åt gången! Priset var 6:80 francs per magnum, det blir ca 325 kronor i vår valuta 2013. Det serverades alltid som sista vin vid riksdagsmiddagarna.

Hur intog nu Karl Johan sina måltider? Han vaknade nästan alltid sent, bortåt kl. 11 på förmiddagen. Ny ved lades in i den stora kakelugnen och majestätet intog sin café au lait i sängen. Den serverades ur en skål. Han använde en matsked till denna. En bit nybakad baguette kunde höra till. Dagens första ärenden föredrogs av någon uniformerad tjänsteman, stående vid ändan av sängen. Var kungen på gott humör vred han på nattmössan. Utskällningar var inte ovanliga! Så steg han upp, friserades noga och klädde sig, på senare år i civil frack. Satte sig vid ett litet bord, där en statssekreterare föredrog ärenden, översatta till franska, medan chefen för kungens enskilda byrå mittemot gjorde anteckningar. Så serverades kungens mycket lätta lunch, buljong, bröd, rödvin utspätt med vatten var det vanligaste. Nu var klockan omkring 14. Audienser följde i rummet invid, också väl uppvärmt till minst 22 grader. Var det konseljdag samlades statsråden bortåt kl. 16 i konseljsalen och fick ibland vänta på kungen. Vana att äta tidigt blev de ofta hungriga och kungen såg därför till, att det fanns några smårätter och rödvin för de höga herrarna.

Traditionen med rödvinet höll i sig, även om smårätterna försvann. Vår nuvarande konung har berättat, att när han höll sina första konseljer hösten 1973, observerade han att finansminister Sträng hade något rott att dricka i ett glas. "Gamle man, det är väl medicin", tänkte kungen. Efter tre veckor fick han attestera räkningar, däribland en för rödvin till konseljerna...!

Den första riktiga måltiden intog Karl Johan på kvällen efter eller omkring kl. 20, den s.k. kammarspisningen – om det inte var en officiell måltid med riksdagsledamöter eller andra inbjudna, då blev det tidigare och i slottets stora salar. Den intima kvällsspisningen intogs i rummet bredvid kungens sängkammare med några få gäster; kungen och riksmarskalken Brahe och kanske någon gäst som kungen ville konversera extra mycket med vid ett bord, de övriga vid ett andra bord. Kungen ville undvika hovetiketten så mycket som möjligt och man fick inte duka ut rätterna från "gästbordet" när kungen slutat äta, som annars var fallet. Dessutom serverades inte alltid samma mat vid de två borden. För kungen fanns åtta rätter och minst fyra i reserv, om han nu skulle ogilla någon eller några av de åtta. Vid hans kuvert låg en baguette, som han själv skar upp och som byttes ut efter varje rätt. (Hovbagaren bakade minst 8 baguetter om dagen för kungen.). Inledningsvis åts på vintern oftast ostron eller hummer, sedan följde fisk, äggrätt, kalv på grönsaksbädd, kyckling, gåslever, ostar med mera och till sist ett par desserter. På försommaren förekom det också sparris, på sensommaren mycket svamp. Men kungen var måttlig, hällde vatten i vinet (hoppas inte i champagnen!) och tog på sin höjd ett litet glas cognac årgång 1810 till kaffet (alltid mocca). Då kunde Desirée vara med och smutta på en likör, kanske Parfait d'Amour, som kungen importerade men knappast drack själv. Punschbål förekom men bara för uppvaktningen - när kungen hade ett av sina anfall av sparsamhet kunde han säga: "Den här bålen får herrarna betala själva". Aldrig någonsin någon svensk julmat!

Först vid eller efter midnatt drog sig kungen tillbaka och så eldades kakelugnen upp igen och alla dörrar låstes – gammal vana att vara försiktig!

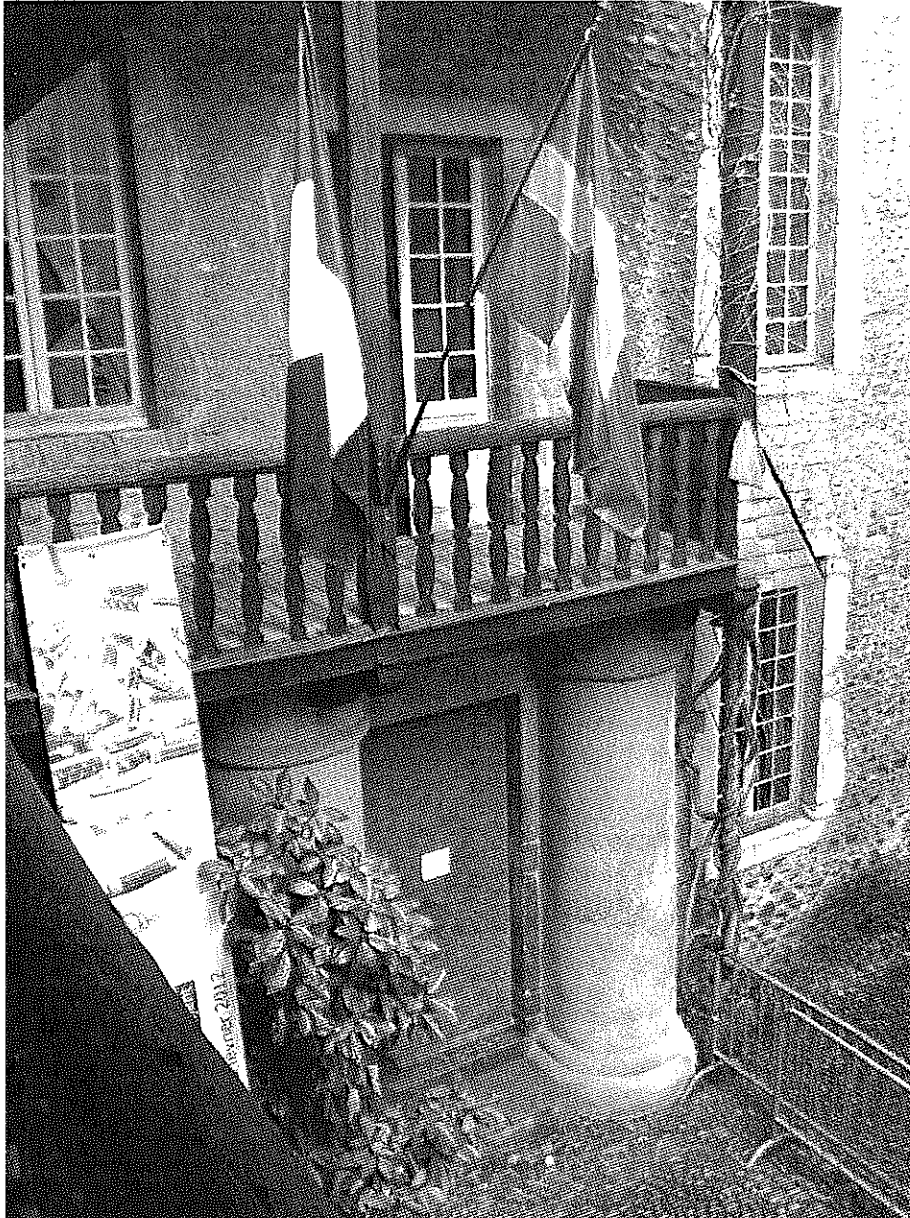
KÄLLOR OCH LITTERATUR:

Slottsarkivet: Förtäringräkningar 1836-1844, 8.5.10.

Lars O. Lagerqvist: *Konung Carl XIV Johans kammarspisningar på Stockholms slott. Gastronomisk Kalender 2000*, Värnamo 1999.

Carl XIV Johan och skaldjuren. Ibidem 2009, Stockholm 2008.

Fransyska matvanor. Bernadotte – det började i Örebro. Örebro läns museum 2010.

Bernadottemuseet i Pau: Huset där Jean Bernadotte föddes den 26 januari 1763. Bilden visar entrén från Rue Tran med innergård och galleri.

Foto: Leif Jansson

BERNADOTTEMUSEET I PAU och planerna på en renovering

Leif T. Jansson

Det var här på Rue Tran i Pau, Frankrike, för 250 år sedan som Jean Bernadotte, vår blivande svenske kung, föddes den 26 januari 1763. Familjen Bernadotte med fadern Henri, modern Jeanne de Saint-Jean och de äldre syskonen var sedan ett antal år hyresgäster i fastigheten.

Huset var vid denna tid ett flerfamiljshus beläget på en av de bättre adresserna i den nya stadsdel som huvudsakligen beboddes av stadens borgare. Frågan om huset är det rätta har under åren diskuterats men Karl XIV Johan var själv säker på att det var just här i "la maison Balagué" han föddes. Själv försökte han under sin levnad köpa huset för att användas som ett hospital åt krigsinvalider, men köpet genomförde aldrig, eftersom den begärda köpesumman ansågs för hög. Säljaren var väl medveten om husets historia och vem köparen var. Samtida vittnesskildringar och skrifter bekräftar husets historia och kungen själv har säkerligen själv varit insatt i vad som sades och skrevs om födelsehuset i staden Pau. Intresset för ett inköp av huset levde vidare, men det skulle dröja ända till slutet av 1940-talet innan det till sist kunde införskaffas för att byggas om till ett museum över denne franske medborgare och marskalk, som skulle bli kung av Sverige. Husköpet och museet finansierades genom generösa donationer från det svenska kungahuset, staden Pau och svenska staten. Initiativtagare var inte minst kung Gustaf VI Adolf som med livligt intresse stötte projektet och vid ett flertal tillfällen besökte Pau och museet. Musée Bernadotte invigdes 1951. En viktig roll spelade kulturrådet vid Svenska ambassaden i Paris, Gunnar W. Lundberg.

Genom Gunnar W. Lundberg och kungens initiativ och insatser av handsekreteraren Fil. dr Carl-Fredrik Palmstierna tillkom 1959 den svenska vänföreningen Bernadotte-Musei Vänner, som har till syfte att främja och stödja Bernadotte-museet i Pau och dess verksamhet.

I samband med iordningställandet av museet 1951 genomfördes en genomgripande renovering av fastigheten. Ett för dåtiden modernt och museitekniskt fulländat museum skapades. Dåtidens idéer om hur ett museum skulle utformas förverkligades. Miljöer med inredningar från tiden för Bernadottes födelse hade arrangerats för att vittna om hur det kunde ha sett ut hemma hos familjen Bernadotte. Det tidsenliga köket anses i dag tillhöra en av stadens kulturskatter. Museet är numera även kulturminnesmärkt och underställt de franska kulturmyndigheterna.

Leif T. Jansson sekreterare i Bernadotte-Musei Vänner

Dagens museibesökare möter redan från gatan en tilltalande stenbyggnad och fasad med inbjudande gård och ett galleri som vittnar om en svunnen tid. Museet är beläget mellan gatorna Rue Tran och Rue Bernadotte (tidigare Rue Neuve des Cordeliers) och består egentligen av två större, sammanfogade huskroppar. Den ena vetter mot Rue Bernadotte och inrymmer själva museet, den andra, som i dagsläget står tomt och outnyttjat, innehåller bland annat portvaktsbostad samt tidigare lägenheter, ämnade för bl.a. museichefen. Denna del av huset vetter mot Rue Tran. Ytorna skulle i en framtid kunna samordnas, vilket skulle ge museet nya och större möjligheter för verksamheten.

Museet är nu efter drygt 60 år i behov av en upprustning och renovering. Detta gäller såväl byggnaden som inredningen med sina inventarier och de utställda historiska föremålen.

En plan för en upprustning av museet togs fram av vänföreningens styrelse under år 2011. På inbjudan från stadens borgmästare Mme Martine Lignières-Cassou besökte föreningen Pau våren 2012 för samtal kring den tänkta renoveringen.

De tomma lägenheterna i huset har till vissa delar bevarade vackra interiörer. Vissa rum skulle kunna användas som forskarbostäder i det aktiva utbytet mellan universiteteten i Pau och här i Sverige.

Samtalen med stadens företrädare och museiledning resulterade i nya tankar kring en renovering som förslagsvis skulle kunna genomföras i två etapper. Den första etappen skall avse museidelen som skulle omfatta fyra punkter. För det första en renovering av samlingarna för att få dessa i gott skick och samtidigt mer tillgängliga för besökare (bl.a. med hjälp av audiovisuella hjälpmedel). Vidare behövs en uppfräschning av lokalerna genom målning inomhus av alla putsade väggar. En utökad brandsäkerhet, som medger flera besökare samtidigt i museilokalerna, är vidare önskvärd. Den sista punkten är ett förslag om en ny permanent utställning, placerad förhoppningsvis i en sedan länge outnyttjad lokal högst uppe i museidelen, som visar utvecklingen av det svenska samhället från den grund Karl XIV Johan lade, fram till dagens moderna samhälle.

Den andra tänkta etappen i renoveringsprojektet blir en upprustning och renovering av bostadsdelen, som då får vänta tills det att etapp ett slutförts. Därtill är en antikvarisk undersökning av byggnaden önskvärd före nya renoveringar, för att säkerställa att husets historia och tänkbar kvarvarande information inte går förlorat.

Sammanfattningsvis hoppas vi att inom den närmsta tiden kunna avsluta diskussionerna med komunledningen i Pau och ledningen för stadens museer om planen för renoveringen av Bernadottemuseet. Därefter är vår målsättning att genomföra en insamling av medel i Sverige och Frankrike för finansieringen av renoveringen av museidelen samt bygget av den nya permanenta utställningen om Sveriges utveckling från Karl XIV Johans dagar till dagens moderna Sverige.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- Sid. 3 Förord av styrelsen i Bernadotte-Musei Vänner**
genom Lars O. Lagerqvist, ordförande, och Olof Sjöström, v. ordförande
- Sid. 5 Hälsningsanförande**
av f.d. museidirektören Lars O. Lagerqvist
- Sid. 7 Invigningstal**
av HM Konung Carl XVI Gustaf
- Sid. 9 Så blev Sverige neutralt. Några tankar om Karl XIV Johans utrikespolitik**
av professor Dick Harrison
- Sid. 15 Karl XIV Johan – för ett moderniserat jordbruk i Sverige**
av professor em. Mårten Carlsson
- Sid. 23 Karl XIV Johans stora betydelse för sjukvårdsutvecklingen i Sverige**
av docent Thomas Ihre
- Sid. 27 Kungafinanser och statsfinanser åren 1810-1844**
av generalkonsul Olof Sjöström
- Sid. 35 Kvinnliga arenor under Karl XIV Johans tid**
– kvinnors insatser på de sociala och kulturella områdena av docent Carin Bergström
- Sid. 41 Det svenska arvet från Napoleons Frankrike, en tacksamhetsskuld?**
av professor Franck Favier
- Sid. 47 Avslutningstal**
av Frankrikes ambassadör Jean-Pierre Lacroix.
- Sid. 49 Lunchkåseri**
av f.d. museidirektören Lars O. Lagerqvist
- Sid. 53 Bernadottemuseet i Pau och planerna på en renovering**
av sekreteraren i Bernadotte-Musei Vänner Leif T. Jansson.

